

Kwaliteit overige OOB-accountantsorganisaties onderzocht

Uitkomsten van het onderzoek bij de overige OOB-
accountantsorganisaties

Publicatiedatum: 14-nov-2019

Autoriteit Financiële Markten

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) maakt zich sterk voor eerlijke en transparante financiële markten.

Als onafhankelijke gedragstoezichthouder dragen wij bij aan duurzaam financieel welzijn in Nederland.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	4
2. De AFM heeft een onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteitsslag (verandertraject, kwaliteitscirkel en kwaliteitswaarborgen) en de kwaliteit van wettelijke controles bij de overige OOB-accountantsorganisaties	6
3. De kwaliteitsslag bij de overige OOB-accountantsorganisaties kent onderscheid	14
3.1 De bereikte resultaten in de kwaliteitsslag verschillen	14
3.2 De aanpak van de kwaliteitsslag en de ervaringen van de medewerkers zijn vergelijkbaar	17
3.3 BDO en Mazars hebben de grootste stappen gezet in het verandertraject	18
3.4 BDO is het verst in het borgen van de kwaliteitscirkel	22
3.5 De borging van de kwaliteitswaarborgen is onderling vergelijkbaar	23
3.6 De kwaliteitswaarborgen hebben tekortkomingen in de onderzochte wettelijke controles niet voorkomen of gedetecteerd	26
4. Beschrijving van de onderzoeksmethodiek	28
4.1 Onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag	28
4.2 Onderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles	36
4.3 Schriftelijke rapportages	37
4.4 De beperkingen van het onderzoek	39

[Deel 2: Instellingsspecifieke conclusies en bevindingen](#)

[Deel 3: Bijlagen](#)

1. Samenvatting

De AFM heeft een onderzoek uitgevoerd naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag en de kwaliteit van wettelijke controles bij de overige OOB-accountantsorganisaties. Onder de kwaliteitsslag verstaat de AFM de borging van 1) het verandertraject, 2) de kwaliteitscirkel en 3) de kwaliteitswaarborgen. Dit is een continue proces gericht op de duurzame borging van de kwaliteit van wettelijke controles.

Dit onderzoek volgt op het eerdere onderzoek van de AFM waarover zij in 2017 heeft geconcludeerd dat onder meer bij de overige OOB-accountantsorganisaties sprake was van beperkte resultaten en voortgang in de implementatie en borging van het verandertraject.

Het onderzoek is uitgevoerd bij de overige OOB-accountantsorganisaties Accon, Baker Tilly, BDO, Grant Thornton en Mazars. De onderzoeksperiode voor het verandertraject is 2018 en de onderzoeksperiode voor de kwaliteitscirkel en de kwaliteitswaarborgen is 2017-2018. De AFM heeft bij Grant Thornton de reikwijdte van haar onderzoek beperkt tot de kwaliteitswaarborgen en minder wettelijke controles onderzocht, omdat het onderzoek deels nog niet was gestart. De overige OOB-accountantsorganisaties waren in de onderzoeksperiode een OOB-vergunninghouder en zijn een relevant segment. Ze hebben in 2018 een marktaandeel van 16% (3.231) van de totale markt van wettelijke controles in Nederland en een marktaandeel van 14% (122) van de totale markt van wettelijke controles bij OOB-controlecliënten in Nederland.

Het onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag en de kwaliteit van wettelijke controles is in samenhang uitgevoerd. Het verandertraject heeft immers een positief effect op de kwaliteitswaarborgen en jaagt de continue aandacht voor kwaliteit op strategisch niveau aan. De uitvoering van kwaliteitswaarborgen verschaft de accountantsorganisatie relevante (sturings-) informatie. Deze informatie is belangrijke input voor de kwaliteitscirkel en kan leiden tot het nemen van bijvoorbeeld (aanvullende) kwaliteitsmaatregelen op organisatieniveau of op het niveau van wettelijke controleopdrachten. De kwaliteitswaarborgen hebben vervolgens een positief effect op de uitvoering van controlewerkzaamheden en daarmee op de kwaliteit van wettelijke controles.

Het is belangrijk dat de accountantsorganisaties een samenhangend geheel aan maatregelen treffen teneinde de kwaliteit van wettelijke controles te borgen. Het is daarom nodig om focus en inzet (van middelen) op de kwaliteitsslag vast te houden en te vergroten om de benodigde verandering tot stand te brengen. Tegelijkertijd is het belangrijk zorg te dragen voor het treffen van aanvullende maatregelen om ook in de huidige en op korte termijn uit te voeren wettelijke controles de kwaliteit te kunnen borgen.

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat de overige OOB-accountantsorganisaties resultaten hebben bereikt in hun kwaliteitsslag. Tegelijkertijd hebben de kwaliteitswaarborgen opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling en het interne kwaliteitsonderzoek de geconstateerde tekortkomingen in de twaalf als 'onvoldoende' gekwalificeerde wettelijke controles niet

voorkomen of gedetecteerd. De kwaliteitsslag zal dus nog gerealiseerd moeten worden in de kwaliteit van wettelijke controles.

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat de overige OOB-accountantsorganisaties resultaten hebben bereikt in hun kwaliteitsslag. Ze hebben namelijk na het vorige onderzoek van de AFM in 2017 stappen gezet in de kwaliteitsslag. De bereikte resultaten verschillen echter onderling. BDO heeft grote resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag en ook Mazars heeft resultaten bereikt. Accon heeft beperkte resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag en BT weinig. GT heeft resultaten bereikt op de kwaliteitswaarborgen. De AFM heeft bij GT geen onderzoek gedaan naar de andere onderdelen van de kwaliteitsslag.

De aanpak van de kwaliteitsslag en de ervaringen van de medewerkers zijn vergelijkbaar. De overige OOB-accountantsorganisaties zijn na het vorige onderzoek van de AFM verder gegaan met de inrichting van een veranderprogramma en het versterken van hun stelsel van kwaliteitsbeheersing. De medewerkers geven aan urgentie te ervaren om te veranderen in het publiek belang. De medewerkers geven hierbij aan te weten wat een kwaliteitsgerichte cultuur inhoudt, herkennen dat er binnen de accountantsorganisaties aan een kwaliteitsgerichte cultuur wordt gewerkt en willen hieraan een bijdrage leveren.

BDO en Mazars hebben de grootste stappen gezet in het verandertraject. Dit is zichtbaar in de urgentie om kwaliteit te leveren in het publiek belang, de invulling van de veranderprogramma's, de mate waarin het voorbeeldgedrag van de externe accountants bijdraagt aan de kwaliteitsgerichte cultuur, de mate waarin de externe accountants en de medewerkers worden betrokken in het verandertraject en de beslissingen van het bestuur die in lijn zijn met de stip aan de horizon.

BDO is het verst in het borgen van de kwaliteitscirkel. Dit betreft zowel het monitoren en de reflectie van de voortgang van het veranderprogramma en het effect van genomen veranderinitiatieven, als de kwaliteitscirkel op de zes kwaliteitswaarborgen.

In hoeverre de kwaliteitswaarborgen voldoen aan wet- en regelgeving en dat dit beleid wordt nageleefd is onderling vergelijkbaar. Dit is zichtbaar in de versterking van het beleid voor oorzakenanalyses en in de onderdelen van het beleid die niet voldoen aan wet- en regelgeving. Ook heeft het merendeel van de overige OOB-accountantsorganisaties haar beleid voor meerdere kwaliteitswaarborgen nageleefd.

De AFM heeft in haar onderzoek de kwaliteit van veertien wettelijke controles onderzocht die in 2017 en 2018 zijn uitgevoerd, en een beeld gekregen van deze onderzochte wettelijke controles. De kwaliteitswaarborgen opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling en het interne kwaliteitsonderzoek hebben de geconstateerde tekortkomingen in de twaalf als 'onvoldoende' gekwalificeerde wettelijke controles niet voorkomen of gedetecteerd. De aard van de meest geconstateerde tekortkomingen is vergelijkbaar met eerdere onderzoeken van de AFM.

2. De AFM heeft een onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteitsslag (verandertraject, kwaliteitscirkel en kwaliteitswaarborgen) en de kwaliteit van wettelijke controles bij de overige OOB-accountantsorganisaties

Sinds 2014 zijn accountantsorganisaties gestart met een gestructureerde aanpak voor een verandering in cultuur en gedrag om de kwaliteit van wettelijke controles¹ te verbeteren (verandertraject).² Dit verandertraject is onder meer gericht op het versterken van een kwaliteitsgerichte cultuur. De AFM heeft in 2017³ geconcludeerd dat onder meer bij de overige OOB-accountantsorganisaties⁴ sprake was van beperkte resultaten en voortgang in de implementatie en borging van het verandertraject. Zij hebben hierna stappen gezet in hun kwaliteitsslag. Onder de kwaliteitsslag verstaat de AFM de borging⁵ van 1) het verandertraject, 2) de kwaliteitscirkel⁶ en 3) de kwaliteitswaarborgen.⁷ Dit is een continue proces gericht op de duurzame borging van de kwaliteit van wettelijke controles.⁸ In dit onderzoek heeft de AFM de kwaliteitsslag en de kwaliteit van een aantal wettelijke controles onderzocht.

De AFM zet meerdere interventies in om de overige OOB-accountantsorganisaties te stimuleren in hun kwaliteitsslag

De AFM heeft de kwaliteit van wettelijke controles, het stelsel van kwaliteitsbeheersing en de implementatie en borging van het verandertraject bij de overige OOB-accountantsorganisaties eerder onderzocht. Hierover is publiekelijk gerapporteerd in 2013, 2015 en 2017.⁹

De AFM zet meerdere interventies in om de overige OOB-accountantsorganisaties te stimuleren in hun kwaliteitsslag. De AFM wil hen stimuleren de focus en inzet (van middelen) op de kwaliteitsslag vast te houden en te vergroten om de benodigde verandering tot stand te brengen.

¹ Een wettelijke controle is een controle van een financiële verantwoording van een onderneming ten behoeve van het maatschappelijk verkeer die in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) specifiek als wettelijke controle is aangemerkt. Het gaat dan bijvoorbeeld om de controles van jaarrekeningen van middelgrote en grote vennootschappen, gemeentes, provincies en diverse financiële ondernemingen.

² Dit is mede gestart naar aanleiding van het NBA rapport van 25 september 2014 '[In het publiek belang](#)'.

³ Zie AFM-rapport van 28 juni 2017 '[Kwaliteit OOB-accountantsorganisaties onderzocht](#)'.

⁴ De overige OOB-accountantsorganisaties zijn: accon avm controlepraktijk B.V. (Accon), BDO Audit & Assurance B.V. (BDO), Baker Tilly (Netherlands) N.V. (BT), Grant Thornton Accountants & Adviseurs B.V. (GT) en Mazars Accountants N.V. (Mazars).

⁵ Borgen betekent dat iets zeker in orde is en in orde blijft.

⁶ De kwaliteitscirkel is gebaseerd op de plan-do-check-act cyclus gericht op continue verbetering. Dit is een continue cyclus van het plannen van acties, het ten uitvoer brengen van geplande acties, het checken of de resultaten van de acties werkelijk zijn zoals was beoogd, en het bijsturen of bijstellen van de uitvoering of plannen naar aanleiding van de checkresultaten.

⁷ Kwaliteitswaarborgen zijn werkwijzen, procedures en maatregelen die in het stelsel van kwaliteitsbeheersing van een accountantsorganisatie zijn opgenomen. Deze dienen ertoe te leiden dat de externe accountant die de controleverklaring afgeeft dit kan doen op vakbekwame, onafhankelijke, integere en herkenbare wijze. Dit kunnen door de wetgever voorgeschreven maatregelen zijn zoals een interne kwaliteitsonderzoek (IKO) maar ook maatregelen die de accountantsorganisatie zelf noodzakelijk acht zoals een oorzakenanalyse.

⁸ Dit omvat onder meer elementen van het stelsel van kwaliteitsbeheersing zoals beloningen met prestatieprikkels, en de factoren die van invloed zijn op de kwaliteit zoals culturelementen.

⁹ Zie AFM website [Onderzoeksrapporten toezicht accountantsorganisaties](#).

Tegelijkertijd is het belangrijk zorg te dragen voor het treffen van aanvullende maatregelen om voor de huidige en op korte termijn uit te voeren wettelijke controles de kwaliteit te waarborgen.

De AFM is na het onderzoek van 2017 met de besturen en de raden van commissarissen (rvc's) van de overige OOB-accountantsorganisaties in gesprek gegaan over de versnelling van het verandertraject.¹⁰ Naast het uitvoeren van onderzoeken, zijn de geschiktheidstoetsingen een andere interventie van de AFM. De op 1 juli 2018 ingevoerde wettelijke vereisten¹¹ voor governance (instellen rvc) en geschiktheid dragen naar verwachting bij aan de borging van de kwaliteit van wettelijke controles.

Ook heeft de AFM in 2018 de kwetsbaarheden in de structuur van de accountancysector verkend en een analyse gemaakt van alternatieve structuurmodellen.¹² Mede naar aanleiding van dit rapport heeft de minister van Financiën de Commissie Toekomst Accountancysector (CTA), ingesteld.¹³ De CTA doet onderzoek en adviseert over de vraag hoe de kwaliteit van wettelijke controles duurzaam verbeterd kan worden en welke beleids- of wetwijzigingen daarvoor wenselijk zijn.¹⁴

De overige OOB-accountantsorganisaties zijn een relevant segment¹⁵

De overige OOB-accountantsorganisaties hebben een marktaandeel van 16% (3.231) van de totale markt van wettelijke controles in Nederland (figuur 1) en een marktaandeel van 14% (122) van de totale markt van wettelijke controles bij OOB-controlecliënten¹⁶ in Nederland.¹⁷ Dit betreft dus een relevant segment.

¹⁰ De AFM heeft de belangrijkste aandachtspunten schriftelijk aan de overige OOB-accountantsorganisaties gecommuniceerd.

¹¹ [Wet aanvullende maatregelen accountantsorganisaties](#).

¹² Zie AFM-rapport van 21 november 2018 '[Kwetsbaarheden in de structuur van de accountancysector](#)'.

¹³ [Brief](#) aan de Tweede Kamer van 21 november 2018 betreffende "Aankondiging Commissie Toekomst Accountancysector."

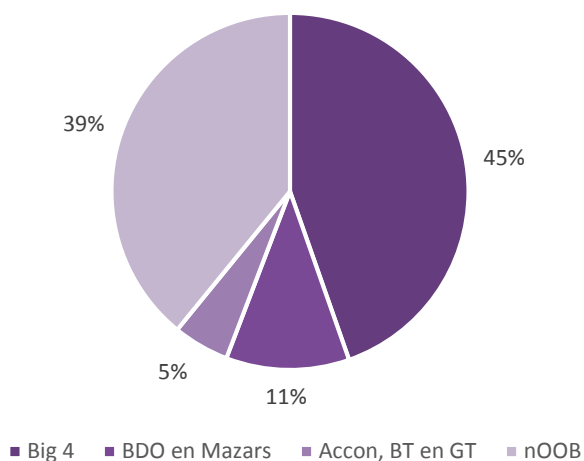
¹⁴ Op 1 oktober 2019, heeft de CTA haar [interim rapport](#) met voorlopige bevindingen gepubliceerd.

¹⁵ Het aantal Big 4-accountantsorganisaties en overige OOB-accountantsorganisaties is klein (respectievelijk 4 en 5) ten opzichte van de niet-OOB-accountantsorganisaties (281). Daarom kan aan de verhoudingen in de figuren 2 en 3 geen zelfstandige conclusies worden verbonden.

¹⁶ OOB-controlecliënten zijn beursgenoteerde rechtspersonen, banken en (her)verzekeraars.

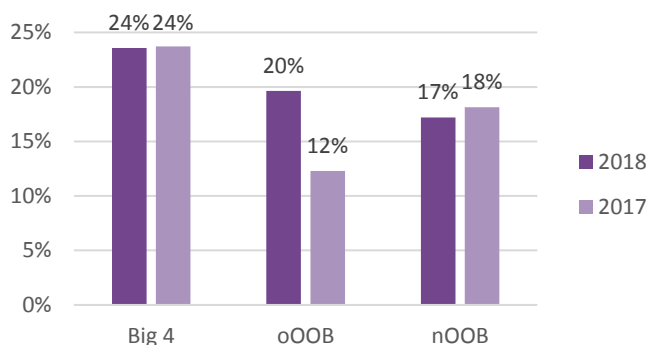
¹⁷ Gebaseerd op het aantal wettelijke controles zoals opgenomen in de Monitor Accountantsorganisaties 2018. De Monitor is een digitale vragenlijst waarmee accountantsorganisaties informatie verstrekken over hun meest recent afgesloten boekjaar en daarin uitgevoerde wettelijke controles.

Figuur 1 Aantal wettelijke controles¹⁸¹⁹

Het aantal opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelingen (OKB's) ten opzichte van het aantal wettelijke controles van de overige OOB-accountantsorganisaties kent een vergelijkbaar percentage met zowel de niet-OOB-accountantsorganisaties als de Big 4-accountantsorganisaties (figuur 2).

Figuur 2 Aantal OKB's ten opzichte van het aantal wettelijke controles²⁰

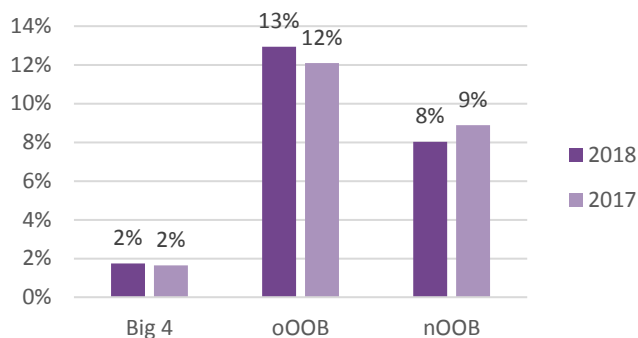
Het aantal interne kwaliteitsonderzoeken (IKO's) ten opzichte van het aantal wettelijke controles ligt enigszins hoger bij de overige OOB-accountantsorganisaties dan bij de niet-OOB-accountantsorganisaties (figuur 3).

¹⁸ Ontleend aan de AFM Monitor Accountantsorganisaties 2018.

¹⁹ OOB-accountantsorganisaties zijn de accountantsorganisaties die een vergunning hebben om wettelijke controles uit te voeren van Organismen van Openbaar Belang (OOB). De OOB-accountantsorganisaties betreffen naast de overige OOB-accountantsorganisaties de volgende Big 4-accountantsorganisaties (Big 4): Deloitte Accountants B.V., Ernst & Young Accountants LLP, KPMG Accountants N.V. en PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. De niet-OOB-accountantsorganisaties zijn de accountantsorganisaties die een vergunning hebben om wettelijke controles bij niet-OOB-controlecliënten uit te voeren.

²⁰ Ontleend aan de AFM Monitor Accountantsorganisaties 2018 en 2017.

Figuur 3 Aantal IKO's ten opzichte van het aantal wettelijke controles²¹

Accountantsorganisaties verschillen onderling

Elke accountantsorganisatie heeft naast de strategie en de situationele factoren andere organisatiekenmerken. Dit maakt dat elke accountantsorganisatie een eigen wijze van inrichten van de organisatie kent, ook waar het de inrichting van haar kwaliteitsslag betreft.

Op OOB-accountantsorganisaties rusten op grond van de wet- en regelgeving aanvullende vereisten die de inrichting van hun organisatie raken. Ten opzichte van een reguliere Wta-vergunning dienen zij namelijk aanvullend te voldoen aan eisen met betrekking tot de governance (het instellen van een rvc), de geschiktheid van bestuurders en commissarissen en onafhankelijkheid. Voor het stelsel van kwaliteitsbeheersing gelden een beperkt aantal stringenter kwaliteitswaarborgen voor OOB-accountantsorganisaties, zoals de verplichte OKB bij controleopdrachten bij OOB-controlecliënten en het hebben van een compliance officer.

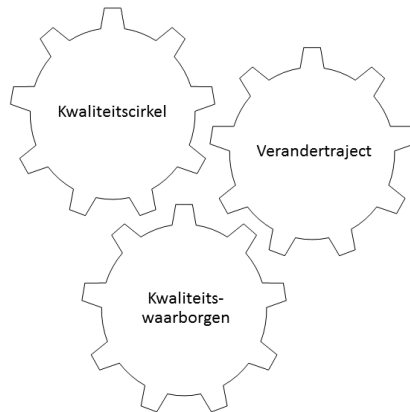
Het onderzoek naar de kwaliteitsslag en de kwaliteit van wettelijke controles bij de overige OOB-accountantsorganisaties is in samenhang uitgevoerd

Het onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag en de kwaliteit van wettelijke controles is in samenhang uitgevoerd. Het verandertraject heeft immers een positief effect op de kwaliteitswaarborgen en jaagt de continue aandacht voor kwaliteit (op strategisch niveau) aan. De uitvoering van kwaliteitswaarborgen verschaft de accountantsorganisatie relevante (sturings-) informatie. Deze informatie is belangrijke input voor de kwaliteitscirkel en kan leiden tot het nemen van bijvoorbeeld (aanvullende) kwaliteitsmaatregelen op organisatieniveau of op het niveau van wettelijke controles. De kwaliteitswaarborgen hebben vervolgens een positief effect op de uitvoering van controlewerkzaamheden en daarmee op de kwaliteit van wettelijke controles.

De AFM heeft de uitkomsten uit haar onderzoek ingedeeld naar de drie onderdelen van de kwaliteitsslag. In figuur 4 zijn deze drie onderwerpen schematisch weergegeven.

²¹ Ontleend aan de AFM Monitor Accountantsorganisaties 2018 en 2017.

Figuur 4 Overzicht van de drie onderdelen van de kwaliteitsslag²²

De AFM heeft het verandertraject over de periode 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018 onderzocht. Hierbij heeft de AFM getoetst in welke mate is voldaan aan de verwachtingen voor 2018.²³ Deze verwachtingen zijn geordend naar zes elementen.²⁴ Ook heeft de AFM de kwaliteitscirkel onderzocht over de periode 1 januari 2017 tot en met 31 december 2018 door te toetsen in welke mate aan de verwachtingen is voldaan. Tot slot heeft de AFM zes kwaliteitswaarborgen over de periode 1 januari 2017 tot en met 31 december 2018 onderzocht. Hierbij heeft de AFM getoetst in welke mate deze kwaliteitswaarborgen hebben voldaan aan wet- en regelgeving en verwachtingen. De AFM heeft zich in haar onderzoek gericht op zes kwaliteitswaarborgen²⁵ waar zij in haar rapport van 28 juni 2017²⁶ bijzondere aandacht voor heeft gevraagd:

- Cliënt- en opdrachtacceptatie en -continuatie (portfoliomanagement);
- Consultatie;
- Opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling (OKB);
- Interne kwaliteitsonderzoek (IKO);
- Oorzakenanalyse;
- Beloning van externe accountants.

Een kwaliteitscirkel (figuur 5) is enerzijds nodig voor de borging van het verandertraject en anderzijds voor de borging van de kwaliteit van wettelijke controles. Dat betekent dat een accountantsorganisatie een proces heeft ingericht om tijdig en gestructureerd (sturings-) informatie te verkrijgen over veranderinitiatieven en kwaliteitsmaatregelen (bijvoorbeeld vanuit IKO's, OKB's, cultuuronderzoek en oorzakenanalyses) om periodiek te reflecteren en te evalueren.

²² De kwaliteitscirkel is visueel weergegeven in figuur 5. Het onderzoeksmodel dat gebruikt is voor het verandertraject is visueel weergegeven in figuur 12.

²³ De verwachtingen voor 2018 zijn gebaseerd op de (middel)langetermijndoelstellingen (mltd's) waarbij rekening is gehouden dat in het verandertraject nog stappen nodig zullen zijn om aan de mltd's te voldoen en daarmee de borging van de kwaliteit van wettelijke controles te kunnen bewerkstelligen. Zie [deel 3](#) van dit rapport voor de mltd's en de verwachtingen voor 2018.

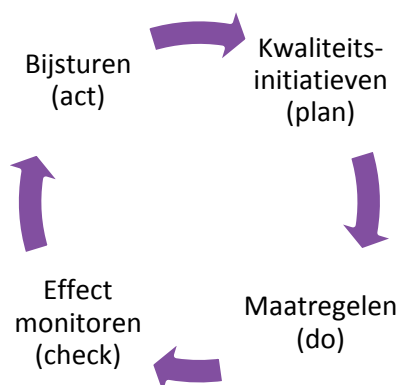
²⁴ De zes elementen zijn: noodzaak, beoogd effect, doorvertaling visie, bereidheid, uitvoering en reflectie. Zie sub paragraaf 4.1.2 voor een nadere toelichting op de zes elementen.

²⁵ Zie sub paragraaf 4.1.3 voor een nadere toelichting op de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen.

²⁶ Zie AFM-rapport van 28 juni 2017 '[Kwaliteit OOB-accountantsorganisaties onderzocht](#)'.

Deze (sturings-) informatie geeft enerzijds inzicht in de voortgang van het verandertraject en anderzijds inzicht in de kwaliteit van wettelijke controles en de kwaliteitsverhogende en -belemmerende factoren. De accountantsorganisatie kan op basis van deze informatie nieuwe kwaliteitsinitiatieven nemen en naar aanleiding daarvan maatregelen²⁷ treffen, zowel op het organisatieniveau als op het niveau van wettelijke controles. De accountantsorganisatie kan vervolgens bijsturen wanneer deze kwaliteitsinitiatieven niet het gewenste effect hebben.

Figuur 5 Kwaliteitscirkel

Naast het onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag heeft de AFM aan de hand van wet- en regelgeving de kwaliteit van een aantal wettelijke controles beoordeeld die in 2017 en 2018 zijn uitgevoerd en waarop kwaliteitswaarborgen van toepassing waren. Dit onderdeel van het onderzoek is niet bedoeld om een breed beeld te vormen over de kwaliteit van wettelijke controles, maar is bedoeld om een beeld te krijgen over de kwaliteitswaarborgen.

Voor het onderzoek naar de kwaliteitsslag heeft de AFM gebruik gemaakt van verschillende informatiebronnen zoals interviews en documenten. De verkregen informatie hieruit is beoordeeld en geanalyseerd en in samenhang gerelateerd aan de relevante verwachting of wet- en regelgeving. De AFM heeft per verwachting een kwalitatieve kwalificatie toegekend. Daarnaast heeft de AFM een enquête uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de ervaringen van de medewerkers.²⁸

Voor de beoordeling van de kwaliteit van een wettelijke controle vraagt de AFM de externe accountant de door de AFM geselecteerde materiële onderdelen van de controle toe te lichten aan de hand van de vastleggingen in het controledossier. De AFM kent per wettelijke controle een kwalitatieve kwalificatie toe. Zie hoofdstuk 4 voor de beschrijving van de onderzoeksmethodiek.

Het onderzoek is uitgevoerd bij Accon²⁹, BDO, BT³⁰ en Mazars. GT is gedeeltelijk meegenomen in het onderzoek. GT heeft in december 2018 besloten haar OOB-vergunning uiterlijk 30 juni 2019

²⁷ Zowel veranderinitiatieven als kwaliteitsmaatregelen.

²⁸ Zie paragraaf 3.2 voor de uitkomsten van de enquête.

²⁹ Accon heeft op 2 juli 2019 haar OOB-vergunning omgezet naar een reguliere Wta-vergunning.

³⁰ BT heeft op [21 mei 2019](#) aangegeven haar OOB-vergunning uiterlijk op 1 januari 2020 om te zetten naar een reguliere Wta-vergunning.

om te zetten naar een reguliere Wta-vergunning.³¹ Doordat de AFM in december 2018 nog niet gestart was met haar onderzoek bij GT naar het verandertraject, de zes kwaliteitswaarborgen en de kwaliteit van één wettelijke controle, heeft de AFM de reikwijdte van het onderzoek bij GT beperkt.³² De onderzochte accountantsorganisaties waren in de onderzoeksperiode een OOB-vergunninghouder.

Voor de borging van de kwaliteit van wettelijke controles is een samenhangend geheel van maatregelen nodig

Het is belangrijk dat de accountantsorganisaties een samenhangend geheel aan maatregelen treffen teneinde de kwaliteit van wettelijke controles te borgen. Dat betekent bijvoorbeeld dat accountantsorganisaties stappen moeten zetten om maatregelen te nemen gericht op het stimuleren van een kwaliteitsgerichte cultuur en het versterken van hun kwaliteitswaarborgen. Een cultuurverandering is geen geïsoleerd proces, dit is een complex proces en kost tijd. Tegelijkertijd is de borging van de kwaliteit van wettelijke controles nodig, zodat het vertrouwen dat het maatschappelijk verkeer aan de accountant(sorganisatie) en de controleverklaringen ontleent voortdurend gerechtvaardigd is.

Het maatschappelijk verkeer moet immers kunnen vertrouwen op het oordeel van accountants(organisaties) in de door hen afgegeven controleverklaringen. De controleverklaring voegt zekerheid toe aan de jaarrekening en draagt bij aan het vertrouwen daarin van een grote groep gebruikers, waaronder beleggers, banken, crediteuren, financieel analisten en consumenten. Het gaat bij vertrouwen niet alleen over de vraag of de informatie in de verslaggeving een getrouw beeld geeft van de werkelijkheid, maar ook over de vraag of deze informatie op een betrouwbare en deugdelijke wijze tot stand is gekomen en is weergegeven in de verslaggeving. Als achteraf door de maatschappij wordt geconstateerd dat de informatie niet betrouwbaar is, ondermijnt dit het vertrouwen van de maatschappij in de accountant(sorganisatie) en de controleverklaring. Dat vindt haar weerslag op de gehele sector.

Het is daarom nodig om focus en inzet (van middelen) op de kwaliteitsslag vast te houden en te vergroten om de benodigde verandering tot stand te brengen. Tegelijkertijd is het belangrijk zorg te dragen voor het treffen van aanvullende maatregelen om ook in de huidige en op korte termijn uit te voeren wettelijke controles de kwaliteit te kunnen borgen.

De AFM zal ook internationaal aandacht blijven vragen voor de benodigde verandering gericht op de kwaliteit van wettelijke controles, omdat de uitdagingen in de sector niet beperkt zijn tot Nederland.

³¹ GT heeft op 28 juni 2019 haar OOB-vergunning omgezet naar een reguliere Wta-vergunning.

³² De AFM heeft bij GT voor zes kwaliteitswaarborgen getoetst of het beleid voldoet aan de verwachtingen en of dit beleid wordt nageleefd. Daarnaast heeft de AFM bij GT de kwaliteit van twee wettelijke controles beoordeeld.

Dit rapport bevat de uitkomsten van het onderzoek

In dit rapport doet de AFM verslag van haar onderzoek. Hiermee geeft de AFM een beeld van de bereikte resultaten die de overige OOB-accountantsorganisaties hebben behaald in hun kwaliteitsslag. De AFM rapporteert publiekelijk en transparant over haar voornaamste conclusies en bevindingen.³³ Met deze conclusies en bevindingen kunnen gebruikers van financiële verantwoordingen, zoals beleggers en crediteuren, kennis nemen van hoe de betreffende accountantsorganisaties zich tot elkaar verhouden. Voor rvc's, en auditcommissies in het bijzonder, kan deze informatie worden gebruikt voor de selectie en de evaluatie van de externe accountant.³⁴

De AFM heeft begin 2019 haar onderzoek³⁵ afgerond met het verzamelen van informatie over de onderzoeksperiode. Daarna hebben de overige OOB-accountantsorganisaties een voorlopig onderzoeksrapport ontvangen, waarop zij hebben gereageerd. De definitieve onderzoeksrapporten zijn begin juli 2019 verstuurd. Medio juli 2019 heeft de AFM hen schriftelijk geïnformeerd dat de AFM voornemens is om met toepassing van artikel 48a, zesde lid, Wta over te gaan tot het openbaar maken van de voornaamste conclusies en bevindingen uit haar onderzoek in een publiek rapport. De overige OOB-accountantsorganisaties hebben de gelegenheid gekregen om mondeling en schriftelijk een zienswijze te geven op het voornemen tot openbaarmaking. De AFM heeft de ontvangen zienswijzen beoordeeld. De AFM heeft de uitkomst van deze beoordeling verwerkt in een besluit tot openbaarmaking en deze besluiten medio oktober 2019 verstuurd. De voornaamste conclusies en bevindingen per accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport. De inhoud van deel 1 van dit rapport is gebaseerd op deze gegevens. De overige OOB-accountantsorganisaties hebben de gelegenheid gekregen om een schriftelijke reactie te geven op het besluit tot openbaarmaking. Deze schriftelijke reacties zijn opgenomen op de website van de AFM.³⁶

Leeswijzer

In hoofdstuk 3 beschrijft de AFM de uitkomsten uit haar onderzoek. Hoofdstuk 4 beschrijft de onderzoeksmethodiek. De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van het rapport. De AFM heeft op haar website de bijbehorende reacties van de overige OOB-accountantsorganisaties gepubliceerd.

Een overzicht van afkortingen die in dit rapport worden gebruikt is opgenomen in [deel 3](#) van dit rapport.

³³ De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

³⁴ Op grond van de Wta dienen accountantsorganisaties de voornaamste conclusies en bevindingen mede te delen aan de auditcommissie van OOB-controlecliënten, indien de AFM conclusies en bevindingen openbaar maakt die mede zijn gebaseerd op wettelijke controles bij de betreffende OOB-controlecliënten.

³⁵ Zie de sub paragrafen 4.1.6 en 4.2.2 voor een toelichting op het verloop van het onderzoek.

³⁶ Zie de [website van de AFM](#).

3. De kwaliteitsslag bij de overige OOB-accountantsorganisaties kent onderscheid

De kwaliteitsslag bij de overige OOB-accountantsorganisaties kent onderscheid. De bereikte resultaten verschillen (paragraaf 3.1), de aanpak van de kwaliteitsslag en de ervaringen van de medewerkers zijn echter vergelijkbaar (paragraaf 3.2). BDO en Mazars hebben de grootste stappen gezet in het verandertraject (paragraaf 3.3). BDO is het verst in het borgen van de kwaliteitscirkel (paragraaf 3.4). In hoeverre de kwaliteitswaarborgen voldoen aan wet- en regelgeving en dat dit beleid wordt nageleefd, is onderling vergelijkbaar (paragraaf 3.5). De kwaliteitswaarborgen hebben de tekortkomingen in wettelijke controles niet kunnen voorkomen of gedetecteerd (paragraaf 3.6).

In paragraaf 3.1 tot en met paragraaf 3.6 beschrijft de AFM welke verschillen en overeenkomsten tussen de overige OOB-accountantsorganisaties zijn geconstateerd. Hierbij geeft de AFM ook enkele 'good practices'³⁷ uit het onderzoek weer. De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

3.1 De bereikte resultaten in de kwaliteitsslag verschillen

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat de overige OOB-accountantsorganisaties resultaten hebben bereikt in hun kwaliteitsslag. Ze hebben namelijk na het vorige onderzoek van de AFM³⁸ stappen gezet in hun kwaliteitsslag. De bereikte resultaten verschillen echter onderling. BDO heeft grote resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag en ook Mazars heeft resultaten bereikt. Accon heeft beperkte resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag en BT weinig. GT heeft resultaten bereikt op de kwaliteitswaarborgen. De AFM heeft bij GT geen onderzoek gedaan naar de andere onderdelen van de kwaliteitsslag. Hieronder is in de figuren 6 tot en met 10 een samenvatting opgenomen van de kwaliteitsslag.

BDO heeft grote resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag³⁹

BDO heeft grote resultaten bereikt op de kwaliteitsslag (figuur 6). BDO voldoet voor vijf van de zes elementen van het verandertraject aan de verwachtingen voor 2018.⁴⁰ BDO werkt namelijk actief aan de verandering. Het bestuur van BDO weet waar zij naar toe wil en geeft vorm aan de verandering tezamen met de externe accountants en de medewerkers. Ook is BDO in staat de verandering continu in haar organisatie aandacht te geven. BDO heeft daarnaast een effectieve kwaliteitscirkel op zowel het verandertraject als op vier van de zes kwaliteitswaarborgen. Tevens

³⁷ Good practices zijn praktijkvoorbeelden die weergeven op welke wijze accountantsorganisaties invulling kunnen geven aan het verandertraject en de kwaliteitswaarborgen. De good practices kunnen andere accountantsorganisaties inspireren voor verdere verbetering. Alternatieve invullingen, passend bij de specifieke kenmerken van de desbetreffende accountantsorganisaties, zijn mogelijk.

³⁸ Zie AFM-rapport van 28 juni 2017 '[Kwaliteit OOB-accountantsorganisaties onderzocht](#)'.

³⁹ De voornaamste conclusies en bevindingen van BDO zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

⁴⁰ De verwachtingen voor 2018 zijn gebaseerd op de (middel)langetermijndoelstellingen (mltd's) waarbij rekening is gehouden dat in het verandertraject nog stappen nodig zullen zijn om aan de mltd's te voldoen en daarmee de borging van de kwaliteit van wettelijke controles te kunnen bewerkstelligen. Zie [deel 3](#) van dit rapport voor de mltd's en de verwachtingen voor 2018.

voldoet het beleid van BDO voor vier van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen aan de verwachtingen en heeft BDO haar beleid voor de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen nageleefd.

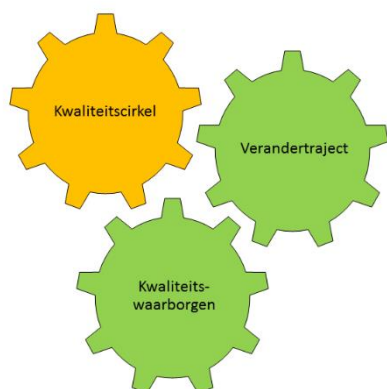
Figuur 6 Kwaliteitsslag BDO⁴¹

Mazars heeft resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag⁴²

Mazars heeft resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag (figuur 7). Mazars voldoet voor vier van de zes elementen van het verandertraject bijna aan de verwachtingen voor 2018. Mazars ervaart namelijk de urgentie om te veranderen en werkt samen met haar organisatie aan de uitwerking van haar veranderprogramma. Consistente monitoring en bijsturing van het bestuur is voor Mazars belangrijk om het veranderprogramma binnen Mazars te borgen. Mazars heeft daarnaast gewerkt aan de kwaliteitscirkel. Tevens voldoet het beleid van Mazars voor drie van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen (bijna) aan de verwachtingen en heeft Mazars haar beleid voor vijf van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen nageleefd.

Figuur 7 Kwaliteitsslag Mazars

⁴¹ De AFM heeft op basis van haar voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie (zie [deel 2](#) van dit rapport) een gemiddelde kwalitatieve kwalificatie berekend per onderdeel van de kwaliteitsslag. Zie figuren 6 tot en met 10. De gebruikte kleuren bij deze gemiddelde kwalitatieve kwalificaties zijn: **conform verwachting**, **bijna conform verwachting**, **achterblijvend op verwachting**, **ver achterblijvend op verwachting** of niet getoetst. Zie sub paragraaf 4.1.5 voor een nadere toelichting.

⁴² De voornaamste conclusies en bevindingen van Mazars zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

Accon heeft beperkte resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag⁴³

Accon heeft beperkte resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag (figuur 8). Accon blijft voor vier van de zes elementen van het verandertraject achter op de verwachtingen voor 2018. Het bestuur van Accon heeft namelijk geen gedeeld beeld van haar stip aan de horizon en de strategie om deze stip te bereiken. Het bestuur van Accon neemt verschillende veranderinitiatieven en maakt deze bespreekbaar, maar heeft onvoldoende inzicht in de verschillende behoeften van de medewerkers. Accon heeft geen effectieve kwaliteitscirkel. Het beleid van Accon voldoet voor vier van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen (bijna) aan de verwachtingen. Daarnaast heeft Accon haar beleid voor vier van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen nageleefd.

Figuur 8 Kwaliteitsslag Accon

BT heeft weinig resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag⁴⁴

BT heeft weinig resultaten bereikt in haar kwaliteitsslag (figuur 9). BT blijft voor de zes elementen van het verandertraject (ver) achter op de verwachtingen voor 2018. BT heeft namelijk onvoldoende urgentie om in het publiek belang de kwaliteit van wettelijke controles duurzaam te waarborgen. De geïnterviewde⁴⁵ medewerkers hebben onvoldoende beeld bij wat de verandering betekent. Het bestuur van BT maakt de verandering bespreekbaar, maar neemt onvoldoende veranderinitiatieven en heeft onvoldoende zicht op wat de medewerkers nodig hebben om te veranderen. BT heeft geen effectieve kwaliteitscirkel. Daarnaast voldoet het beleid van BT voor vijf van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen niet aan de verwachtingen. BT heeft voor drie van de vier onderzochte kwaliteitswaarborgen haar beleid nageleefd. BT heeft geen beleid voor oorzakenanalyses en heeft geen beleid voor de beloning van externe accountants die tevens aandeelhouder zijn.

⁴³ De voornaamste conclusies en bevindingen van Accon zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

⁴⁴ De voornaamste conclusies en bevindingen van BT zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

⁴⁵ De AFM heeft zowel gebruik gemaakt van interviews als van documenten. Voor een nadere toelichting op de gebruikte informatiebronnen in het onderzoek, zie sub paragraaf 4.1.6.

Figuur 9 Kwaliteitsslag BT

GT heeft resultaten bereikt in de kwaliteitswaarborgen⁴⁶

De AFM heeft bij GT alleen onderzoek gedaan naar de kwaliteitswaarborgen. GT heeft resultaten bereikt in de kwaliteitswaarborgen (figuur 10). GT heeft namelijk voor vijf van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen haar beleid nageleefd en het beleid voldoet voor vier van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen aan de verwachtingen. De AFM heeft bij GT geen onderzoek gedaan naar het verandertraject en de kwaliteitscirkel.

Figuur 10 Kwaliteitsslag GT

3.2 De aanpak van de kwaliteitsslag en de ervaringen van de medewerkers zijn vergelijkbaar

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat er overeenkomsten zijn in de aanpak van de kwaliteitsslag.⁴⁷ De overige OOB-accountantsorganisaties zijn na het vorige onderzoek van de AFM⁴⁸ verder gegaan met de inrichting van een veranderprogramma en het versterken van hun stelsel van kwaliteitsbeheersing. Ook hebben ze in de onderzoeksperiode veranderinitiatieven en kwaliteitsmaatregelen genomen. Voorbeelden hiervan zijn het introduceren van een

⁴⁶ De voornaamste conclusies en bevindingen van GT zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

⁴⁷ Overall waar in de paragrafen 3.2 tot met 3.4 wordt gesproken over de overige OOB-accountantsorganisaties, worden Accon, BDO, BT en Mazars bedoeld.

⁴⁸ Zie het AFM-rapport van 28 juni 2017 '[Kwaliteit OOB-accountantsorganisaties onderzocht](#)'.

veranderteam, het inhuren van externe deskundigen en het evalueren van de cliëntenportefeuille in relatie tot de beschikbare tijd, mensen en middelen. Verder hebben de besturen van deze accountantsorganisaties haar externe accountants en medewerkers betrokken bij het veranderprogramma door bijvoorbeeld bijeenkomsten te organiseren over de verandering en veranderinitiatieven te implementeren gericht op het geven van feedback.

Daarnaast zijn er overeenkomsten in de ervaringen van de medewerkers over het verandertraject, waaronder het werken aan een kwaliteitsgerichte cultuur. Om inzicht te verkrijgen in de ervaringen van de medewerkers over de kwaliteitsgerichte cultuur en daarmee over het verandertraject, heeft de AFM een enquête uitgevoerd.⁴⁹ In de enquête geven de medewerkers (respondenten) aan urgentie te ervaren om te veranderen in het publiek belang. De respondenten geven hierbij aan te weten wat een kwaliteitsgerichte cultuur inhoudt, herkennen dat er binnen de accountantsorganisatie aan een kwaliteitsgerichte cultuur wordt gewerkt en willen hieraan een bijdrage leveren. De respondenten ervaren dat zij voldoende in staat worden gesteld om te veranderen en kennen de veranderinitiatieven die de accountantsorganisatie neemt. De respondenten geven aan in mindere mate te herkennen dat beslissingen van het bestuur in lijn zijn met de kwaliteitsgerichte cultuur. Ook ervaren de respondenten in mindere mate dat ze voldoende tijd krijgen voor het leveren van kwaliteit.

3.3 BDO en Mazars hebben de grootste stappen gezet in het verandertraject

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat er verschillen en overeenkomsten zichtbaar zijn in de mate waarin het verandertraject bij de overige OOB-accountantsorganisaties is geborgd. De AFM constateert dat BDO en Mazars de grootste stappen hebben gezet in het verandertraject.⁵⁰

Er zijn enerzijds tussen de overige OOB-accountantsorganisaties verschillen zichtbaar in de urgentie om kwaliteit te leveren in het publiek belang, de invulling van een veranderprogramma, de mate waarin het voorbeeldgedrag van de externe accountants bijdraagt aan een kwaliteitsgerichte cultuur; en de mate waarin de externe accountants en medewerkers worden betrokken in het verandertraject. Anderzijds zijn er overeenkomsten zichtbaar in de beslissingen van het bestuur in lijn met hun stip aan de horizon.⁵¹

De AFM heeft voor zes elementen die geordend zijn in een onderzoeksmodel getoetst of voldaan is aan de verwachtingen voor 2018. Voor elk element is een kwalificatie in woorden gegeven. De AFM verwijst naar hoofdstuk 4 voor een nadere toelichting op haar onderzoeksmethodiek met betrekking tot het verandertraject.

⁴⁹ Om inzicht te verkrijgen in de ervaringen van de medewerkers over de kwaliteitsgerichte cultuur en daarmee over het verandertraject, heeft de AFM een enquête uitgevoerd. Zie sub paragraaf 4.1.6 voor een nadere toelichting.

⁵⁰ De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

⁵¹ De stip aan de horizon omvat de missie, visie, strategie en kernwaarden van de accountantsorganisatie.

De urgentie om kwaliteit te leveren in het publiek belang verschilt

De overige OOB-accountantsorganisaties ervaren de urgentie om kwaliteit te leveren in het publiek belang verschillend. Ze hebben een stip aan de horizon geformuleerd waarin kwaliteit is opgenomen. De stip aan de horizon van BDO en Mazars is eenduidig gericht op de kwaliteit van wettelijke controles en verbindt deze kwaliteit aan het werken in het publiek belang. Deze stip aan de horizon vormt bij BDO en Mazars de basis van het veranderprogramma en is daarmee bepalend voor het handelen van het bestuur en de genomen veranderinitiatieven. Ook de geïnterviewde externe accountants en de geïnterviewde medewerkers van BDO en Mazars ervaren de noodzaak om kwaliteit te leveren en te werken vanuit het publiek belang. Bij Accon en BT is dit niet het geval.

Accon heeft een stip aan de horizon geformuleerd die het publiek belang centraal stelt en heeft een veranderprogramma dat daaraan bijdraagt. Het bestuur heeft echter geen gedeeld beeld van de stip aan de horizon. Ook het handelen van het bestuur is mede gericht op groei en onvoldoende gericht op het werken vanuit het publiek belang. BT heeft een stip aan de horizon geformuleerd die de kwaliteit van wettelijke controles en het publiek belang niet op de eerste plaats zet. De stip aan de horizon, het veranderprogramma en het handelen van het bestuur is namelijk gericht op het centraal aansturen van de organisatie en het leveren van “kwalitatief hoogwaardige” diensten aan klanten waarbij primair de relatie gelegd wordt met het doel om een top 3 speler te zijn in de segmenten waar BT actief wil zijn.

De invulling van de veranderprogramma's verschilt

De veranderprogramma's van de overige OOB-accountantsorganisaties verschillen voor wat betreft de uitwerking van de doelstelling en de uitwerking van wie, wat en wanneer daarvoor moet veranderen.

BDO en Mazars hebben een concreet veranderprogramma opgesteld dat aangeeft wie, wat en wanneer moet veranderen. BDO heeft in haar veranderprogramma doelstellingen, veranderinitiatieven en te bereiken resultaten gedefinieerd. Mazars werkt samen met de organisatie aan het bereiken van de stip aan de horizon 'vertrouwen door kwaliteit'. Mazars heeft daarvoor een veranderredenering opgesteld die inzicht geeft in wie welke rol heeft in de verandering.

Accon heeft geen gedeeld beeld van de stip aan de horizon en heeft daardoor onvoldoende eenduidig bepaald wie, wat en wanneer moet veranderen om kwaliteit in het publiek belang centraal te stellen. BT heeft alleen bepaald wie, wat en wanneer moet veranderen naar een meer centraal aangestuurde organisatie en niet bepaald wie, wat en wanneer moet veranderen om kwaliteit in het publiek belang centraal te stellen.

Good practice Mazars: Uitvoering

Mazars heeft verschillende initiatieven genomen om een lerende houding van de medewerkers te stimuleren en op het gedrag te laten reflecteren. Aan de hand van concrete praktijksituaties wordt gewenst gedrag bespreekbaar en inzichtelijk gemaakt. Ook is het gewenste gedrag dat van de partners wordt verwacht, concreet in de 'partner conduct' uitgeschreven.

De mate waarin het voorbeeldgedrag van de externe accountants bijdraagt aan de kwaliteitsgerichte cultuur verschilt

De mate waarin het voorbeeldgedrag van de externe accountants bijdraagt aan de kwaliteitsgerichte cultuur verschilt. De geïnterviewde medewerkers van BDO ervaren voorbeeldgedrag van de externe accountants. Zij noemen voorbeelden dat de externe accountants ten opzichte van voorgaande jaren meer aanwezig zijn bij de uitvoering van de controle, meer tijd nemen voor de medewerkers, meer sturen op de planning en indien nodig ook afscheid nemen van controlecliënten. De geïnterviewde medewerkers van Accon, BT en Mazars ervaren het voorbeeldgedrag in mindere mate.

De geïnterviewde medewerkers van BDO ervaren dat de genomen beslissingen bijdragen aan de kwaliteitsgerichte cultuur. De geïnterviewde medewerkers van Accon, BT en Mazars kunnen beperkt beslissingen noemen die bijdragen aan een kwaliteitsgerichte cultuur.

Good practice BDO: Cliënt- en opdrachtacceptatie en -continuatie

BDO heeft haar cliënt- en opdrachtacceptatie en -continuatie beleid aangepast om de ambitie van BDO na te streven. De ambitie van BDO is 'om altijd en overal topkwaliteit te leveren'. BDO heeft bijvoorbeeld het acceptatiebeleid verder verduidelijkt en aangescherpt door de verplichte betrokkenheid van het bestuur bij bepaalde nieuwe controleopdrachten. Daarnaast zijn aandachtspunten voor de beoordeling van de cliënt- en opdrachtacceptatie gecommuniceerd, zoals de beoordeling van uitvoerbaarheid van de opdracht en signalering van 'red flags'.

De mate waarin externe accountants en medewerkers worden betrokken bij het verandertraject verschilt

De mate waarin het bestuur van de overige OOB-accountantsorganisaties de externe accountants en de medewerkers betreft in hun verandertraject verschilt. Hierdoor verschilt ook de mate waarin het bestuur van deze accountantsorganisaties een beeld hebben van wat er leeft onder de medewerkers.

De overige OOB-accountantsorganisaties organiseren bijeenkomsten over het verandertraject om daarmee inzicht te krijgen in wat er leeft onder de medewerkers. Daarnaast halen BDO en Mazars ook op andere manieren input op over het draagvlak van de verandering, zoals via het lijnmanagement. BDO en Mazars zetten ook leiderschapsprogramma's en de Young Professional Board in om de medewerkers te betrekken bij het verandertraject. Uit deze veranderinitiatieven verkrijgen de besturen van BDO en Mazars ook inzicht in wat de medewerkers nodig hebben om te kunnen veranderen.

De beslissingen van het bestuur in lijn met hun stip aan de horizon komen overeen

Er zijn overeenkomsten in de mate waarin de geïnterviewde medewerkers van de overige OOB-accountantsorganisaties voorbeeldgedrag ervaren en de mate waarin het bestuur en de externe accountants acteren en beslissingen nemen in lijn met hun stip aan de horizon.

De geïnterviewde medewerkers van Accon, BDO, BT en Mazars ervaren dat het bestuur gedrag laat zien dat past bij de stip aan de horizon. De geïnterviewde medewerkers van Accon herkennen bijvoorbeeld dat het bestuur voorbeeldgedrag laat zien op het met elkaar in gesprek zijn en het creëren van een open cultuur. De geïnterviewde medewerkers van BDO ervaren dat het bestuur voorbeeldgedrag laat zien op een kwaliteitsgerichte cultuur. De geïnterviewde medewerkers van BT herkennen dat het bestuur gedrag laat zien dat past bij de geformuleerde stip aan de horizon. De geïnterviewde medewerkers van Mazars herkennen dat het bestuur zichtbaar is in bijvoorbeeld bijeenkomsten en de boodschap 'vertrouwen door kwaliteit' op verschillende manieren uitdraagt.

De besturen van Accon, BDO, BT en Mazars nemen beslissingen in lijn met hun stip aan de horizon. Het bestuur van Accon heeft verschillende beslissingen genomen, zoals de aanpassing van de organisatiestructuur en het uitbreiden van de vaktechnische afdeling. BDO neemt beslissingen in lijn met een kwaliteitsgerichte cultuur zoals het uitbreiden van de afdeling Quality Risk Management. BT heeft in lijn met haar stip aan de horizon verschillende structuurwijzigingen doorgevoerd, zoals een rvc met externe onafhankelijke leden.

Het is voor het dagelijks werk van de geïnterviewde medewerkers onduidelijk wat de verandering concreet voor hen betekent. Geen van de overige OOB-accountantsorganisaties heeft invulling gegeven aan wat zij aan concreet gedrag van de medewerkers verwacht.

3.4 BDO is het verst in het borgen van de kwaliteitscirkel

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat er verschillen zichtbaar zijn in de mate waarin de kwaliteitscirkel bij de overige OOB-accountantsorganisaties is geborgd. De AFM constateert dat BDO voor zowel het verandertraject als voor de kwaliteitswaarborgen het verst is met het borgen van de kwaliteitscirkel.⁵² Er zijn verschillen zichtbaar in de monitoring en de reflectie op de voortgang van het verandertraject en het effect van genomen veranderinitiatieven. Ook zijn er verschillen in de kwaliteitscirkel op de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen.

De kwalificatie voor het element 'reflectie' en de kwaliteitscirkel op de kwaliteitswaarborgen is overeenkomstig de methodiek bij het verandertraject toegepast. De AFM verwijst naar hoofdstuk 4 voor een nadere toelichting op haar onderzoeksmethodiek met betrekking tot het element 'reflectie' van het verandertraject en de kwaliteitscirkel.

Er zijn verschillen in de monitoring en de reflectie van de voortgang van het veranderprogramma en het effect van genomen veranderinitiatieven

Het monitoren en reflecteren op de voortgang van het veranderprogramma en het effect van genomen veranderinitiatieven verschilt tussen de overige OOB-accountantsorganisaties. BDO en Mazars gebruiken periodiek informatie van verschillende stakeholders om op de voortgang van haar veranderprogramma in lijn met haar stip aan de horizon te reflecteren. BDO monitort ook het effect van genomen veranderinitiatieven. Op basis van deze monitoring en reflectie stuurt BDO bij. Mazars gebruikt deze informatie onvoldoende om het gewenste effect van de genomen veranderinitiatieven te monitoren. Accon en BT monitoren en reflecteren onvoldoende op de voortgang van het veranderprogramma en het effect van genomen veranderinitiatieven en reflecteren evenmin of de doelstellingen van het veranderprogramma worden behaald.

Good practice BDO: Reflectie

Het bestuur van BDO heeft een proces ingericht om regelmatig te reflecteren op het verandertraject. Zij haalt hiervoor input op uit de organisatie en heeft inzicht of de doelstellingen van het veranderprogramma worden gerealiseerd en waar moet worden bijgestuurd. De monitoring wordt daarmee uitgevoerd op het niveau van het verandertraject en is niet beperkt tot uitsluitend de voortgang van de veranderinitiatieven.

⁵² De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

De kwaliteitscirkel op de zes kwaliteitswaarborgen verschilt

De kwaliteitscirkel op de zes kwaliteitswaarborgen verschilt tussen de overige OOB-accountantsorganisaties. Alleen BDO heeft voor vier van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen de kwaliteitscirkel geborgd. Mazars is voor vijf van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen in de onderzoeksperiode gestart met de borging van de kwaliteitscirkel.

BDO en Mazars hebben bijvoorbeeld processen ingericht om vanuit de kwaliteitswaarborgen (zoals oorzakenanalyses, IKO's en OKB's) tijdig en structureel (sturings-) informatie te verkrijgen over de kwaliteit van wettelijke controles en de factoren die de kwaliteit positief en negatief beïnvloeden. BDO en Mazars gebruiken deze informatie om de uitkomsten van de kwaliteitswaarborgen te analyseren om daarmee het beleid te evalueren en kwaliteitsmaatregelen te nemen. Bij Accon en BT is dit niet het geval. Accon en BT ontvangen ad-hoc informatie die vooral gericht is op het afleggen van verantwoording over de uitvoering van kwaliteitswaarborgen. Deze informatie verschaft het bestuur onvoldoende inzicht in de kwaliteit van wettelijke controles en de factoren die de kwaliteit positief en negatief beïnvloeden.

BDO monitort voor vier van de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen het effect van ingezette kwaliteitsmaatregelen en stuurt bij indien het gewenste effect niet wordt bereikt. Accon, BT en Mazars hebben geen inzicht in het effect van de kwaliteitsmaatregelen. Door het ontbreken van dit inzicht hebben Accon, BT en Mazars niet bijgestuurd in de onderzoeksperiode.

De overige OOB-accountantsorganisaties verkrijgen geen informatie uit consultaties die hen inzicht verschaft in de kwaliteit van wettelijke controles en de factoren die de kwaliteit positief en negatief beïnvloeden. Consultaties zijn echter een middel die een accountantsorganisatie in kan zetten om informatie te verkrijgen over bijvoorbeeld de noodzaak om (aanvullende) kwaliteitsmaatregelen te nemen of het effect van genomen kwaliteitsmaatregelen te monitoren en te meten.

3.5 De borging van de kwaliteitswaarborgen is onderling vergelijkbaar

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat er overeenkomsten bestaan in de mate waarin de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen door de overige OOB-accountantsorganisaties⁵³ zijn geborgd. Er zijn overeenkomsten in de versterking van het beleid voor oorzakenanalyses, de onderdelen van het beleid die niet voldoen aan wet- en regelgeving, en de mate waarin het beleid is nageleefd.

De AFM heeft per kwaliteitswaarborg getoetst of (1) het beleid voldoet aan wet- en regelgeving en (2) of dit beleid wordt nageleefd. Voor zover aan wet- en regelgeving en aan het beleid is getoetst, is hierbij gekozen voor de kwalificaties voldoet (groen) versus voldoet niet (rood). Dit is ongeacht de aard en omvang van de onderdelen van wet- en regelgeving respectievelijk het beleid. De uitkomsten van het onderzoek kunnen niet geprojecteerd worden op het gehele stelsel

⁵³ Overall waar in de paragrafen 3.5 en 3.6 wordt gesproken over de overige OOB-accountantsorganisaties, worden Accon, BDO, BT, GT en Mazars bedoeld.

van kwaliteitsbeheersing en het kwaliteitsbeleid. De AFM verwijst naar hoofdstuk 4 voor een nadere toelichting op haar onderzoeksmethodiek met betrekking tot de kwaliteitswaarborgen. Accon, BDO, GT en Mazars hebben hun beleid voor oorzakenanalyses versterkt.⁵⁴

Het beleid voor oorzakenanalyses is bij het merendeel versterkt

Het beleid van BDO en GT voor oorzakenanalyses voldoet aan de verwachtingen en het beleid van Accon en Mazars voldoet bijna aan de verwachtingen. De AFM concludeert op basis van de uitkomsten van haar onderzoek dat deze accountantsorganisaties sinds haar vorige onderzoek⁵⁵ het beleid voor oorzakenanalyses hebben versterkt. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van gedragsexpertise, het betrekken van zowel wettelijke controles waar de kwaliteit tekortschiet als waar de kwaliteit toereikend is en het betrekken van organisatiebrede aspecten. Bij BT is dit niet het geval, BT heeft in de onderzoeksperiode geen beleid voor oorzakenanalyses.

Het beleid voor meerdere kwaliteitswaarborgen voldoet op onderdelen niet aan wet- en regelgeving

Het beleid voor de OKB en het IKO voldoet bij de overige OOB-accountantsorganisaties op één of meerdere onderdelen niet aan wet- en regelgeving. Het beleid voor de beloning van externe accountants die tevens aandeelhouder zijn voldoet bij BT en Mazars niet aan wet- en regelgeving.

Het beleid van de OKB voldoet bij de overige OOB-accountantsorganisaties niet aan de vereisten van de EU-verordening.⁵⁶ Vanaf 17 juni 2016 is de EU-verordening van toepassing. De AFM constateert dat in de onderzoeksperiode niet alle vereisten van de EU-verordening zijn opgenomen in het beleid. Een voorbeeld hiervan is de verplichting dat de OKB van een wettelijke controle bij een OOB-controlecliënt altijd uitgevoerd dient te worden door een externe accountant.

Verder constateert de AFM dat het beleid van het IKO bij de overige OOB-accountantsorganisaties niet aan de vereisten van de Verordening Accountantsorganisaties (VAO) voldoet. In het beleid van Accon, BDO, Mazars en GT is bijvoorbeeld niet opgenomen dat minimaal één wettelijke controle van elke externe accountant in de onderzoekscyclus van het IKO wordt betrokken. Ook zijn in het beleid geen factoren (bijvoorbeeld de aard en complexiteit van controlecliënten en het resultaat van eerdere IKO's en externe onderzoeken) opgenomen voor de selectie van deze wettelijke controles.

⁵⁴ De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

⁵⁵ Zie het AFM-rapport van 28 juni 2017 '[Kwaliteit OOB-accountantsorganisaties onderzocht](#)'.

⁵⁶ EU-verordening (nr.537/2014); eisen wettelijke controles van financiële overzichten van oob's.

Good practice BDO: Oorzakenanalyses

BDO heeft in haar aanpak voor oorzakenanalyses gekozen om naast vragenlijsten groepsinterviews uit te voeren en de geconstateerde bevindingen te relateren aan twaalf geïdentificeerde factoren die van invloed zijn op kwaliteit. Deze factoren volgen uit een organisatiebrede oorzakenanalyse. BDO heeft de rode draden van gevonden oorzaken bij individuele wettelijke controles geanalyseerd en op organisatieniveau kwaliteitsmaatregelen voorgesteld.

Ook heeft de AFM geconstateerd dat Mazars en BT een paritair beloningsbeleid voor haar externe accountants⁵⁷ toepassen dat geen individuele prestatieprikkels voor kwaliteit bevat.

Het merendeel heeft haar beleid voor meerdere kwaliteitswaarborgen nageleefd

Het merendeel van de overige OOB-accountantsorganisaties heeft haar beleid voor meerdere kwaliteitswaarborgen nageleefd. BDO heeft namelijk voor zes, GT en Mazars voor vijf en Accon heeft voor vier van de zes kwaliteitswaarborgen haar beleid nageleefd. BT heeft voor drie van de vier⁵⁸ kwaliteitswaarborgen haar beleid nageleefd.

Good practice BDO: OKB

Bij één van de onderzochte wettelijke controles die de AFM als 'voldoende' heeft gekwalificeerd, is de OKB uitgevoerd door twee personen. In de vastleggingen van de kwaliteitsbeoordelaars is duidelijk zichtbaar dat de kwaliteitsbeoordelaars tijdig betrokken zijn geweest bij de controle en de werkprogramma's en onderliggende documentatie met betrekking tot de voor de wettelijke controle relevante significante risico's in de beoordeling hebben betrokken. De kwaliteitsbeoordelaars hebben kritische vragen gesteld gericht op het verkrijgen van voldoende en geschikte controle-informatie⁵⁹ en hebben de opvolging van deze vragen zichtbaar beoordeeld.

⁵⁷ De AFM heeft zich gericht op externe accountants die tevens aandeelhouder zijn.

⁵⁸ Doordat BT voor oorzakenanalyses en de beloning van externe accountants geen beleid heeft, heeft de AFM de naleving niet getoetst.

⁵⁹ Controle-informatie is bijvoorbeeld informatie uit de financiële administratie waarop de jaarrekening is gebaseerd, of andere informatie van de controlecliënt of van derden.

Good practice BDO: IKO

Het IKO bij BDO is gericht op het vaststellen of de externe accountant voldoende en geschikte controle-informatie heeft verkregen om zijn oordeel te onderbouwen. Het IKO wordt bij voorkeur uitgevoerd door een team van twee onderzoekers. Deze onderzoekers betrekken in hun beoordeling zowel de werkprogramma's als onderliggende documentatie uit het controledossier. Het IKO richt zich op focusgebieden die bepalend zijn voor de controle. Daarnaast wordt de weging van de geconstateerde tekortkomingen gemotiveerd en worden de geconstateerde sterke punten en aanbevelingen opgenomen in de vastlegging van het uitgevoerde interne kwaliteitsonderzoek.

3.6 De kwaliteitswaarborgen hebben tekortkomingen in de onderzochte wettelijke controles niet voorkomen of gedetecteerd

De AFM concludeert op basis van haar onderzoek dat de kwaliteitswaarborgen OKB en IKO de geconstateerde tekortkomingen op als 'onvoldoende' gekwalificeerde wettelijke controles⁶⁰ niet voorkomen of gedetecteerd hebben. De kwaliteitsslag zal dus nog gerealiseerd moeten worden in de kwaliteit van wettelijke controles. De aard van de geconstateerde tekortkomingen⁶¹ is vergelijkbaar met eerdere onderzoeken van de AFM.⁶² De AFM heeft in haar onderzoek de kwaliteit van veertien wettelijke controles onderzocht en een beeld gekregen van deze onderzochte wettelijke controles. Hiervan heeft de AFM er twee als 'voldoende' en twaalf als 'onvoldoende' gekwalificeerd. De AFM heeft bij BDO twee van drie onderzochte wettelijke controles als 'voldoende' gekwalificeerd.

De aard van de meest geconstateerde tekortkomingen is vergelijkbaar met eerdere onderzoeken

De AFM constateert dat de aard van de meest geconstateerde tekortkomingen in de onderzochte wettelijke controles vergelijkbaar is met eerdere onderzoeken.

- **De effectieve werking van interne beheersingsmaatregelen is onvoldoende getoetst.** De externe accountant heeft bijvoorbeeld onvoldoende getoetst of de interne beheersingsmaatregelen door de controlecliënt op de juiste wijze zijn uitgevoerd. De externe accountant heeft bijvoorbeeld onvoldoende inzicht verkregen in de opzet van de interne beheersingsmaatregelen en of deze interne beheersingsmaatregelen een materiële fout in de jaarrekening op effectieve wijze kunnen voorkomen of detecteren en corrigeren. Ook heeft

⁶⁰ De wijze waarop de AFM tot de kwalificatie 'onvoldoende' komt, is opgenomen in sub paragraaf 4.2.3.

⁶¹ Onder de aard van de tekortkomingen verstaat de AFM het soort tekortkomingen dat heeft geleid tot de conclusie dat geen voldoende en geen geschikte controle-informatie is verkregen over het onderzochte materiële onderdeel van de wettelijke controle.

⁶² Zie AFM-rapport van 25 september 2014 '[Uitkomsten onderzoek kwaliteit wettelijke controles Big 4-accountantsorganisaties](#)' en het AFM-rapport van 28 juni 2017 '[Kwaliteit OOB-accountantsorganisaties onderzocht](#)'.

de externe accountant nagelaten opvolging te geven aan afwijkingen die bij de uitvoering van zijn werkzaamheden naar voren kwamen.

- **De betrouwbaarheid van de in de controle gebruikte informatie is onvoldoende vastgesteld.** De externe accountant heeft de betrouwbaarheid onvoldoende vastgesteld van overzichten waarvan hij gebruik heeft gemaakt bij zijn werkzaamheden. Dit terwijl de externe accountant de effectieve werking van de general IT controls niet heeft vastgesteld of heeft geconcludeerd dat deze niet effectief hebben gewerkt.
- **Schattingen zijn onvoldoende gecontroleerd.** De externe accountant heeft onvoldoende de redelijkheid van de onderliggende veronderstellingen geëvalueerd. De externe accountant heeft bijvoorbeeld uitsluitend inlichtingen ingewonnen om de redelijkheid van de onderliggende veronderstellingen te evalueren, maar de verstrekte verklaringen niet geverifieerd aan de hand van brondocumentatie.
- **Onvoldoende geëvalueerd of de uitgevoerde detailcontroles geschikt zijn voor het door de externe accountant ingeschatte risico.** De externe accountant heeft bijvoorbeeld nagelaten werkzaamheden uit te voeren op de primaire vastleggingen van verkooptransacties gedurende het jaar, zoals de vastleggingen van verkoopprijzen en hoeveelheden. De werkzaamheden van de externe accountant op de omzet waren beperkt tot rond jaareinde.
- **Er zijn onvoldoende werkzaamheden uitgevoerd om conclusies te trekken over de hele populatie.** De externe accountant heeft bijvoorbeeld een selectief onderzoek naar een deel van de populatie uitgevoerd. De externe accountant heeft na het uitvoeren van deze werkzaamheden een conclusie getrokken over de gehele populatie. De resultaten van deze werkzaamheden kunnen echter niet geprojecteerd worden op de gehele populatie, omdat de externe accountant geen steekproef⁶³ heeft uitgevoerd.
- **Gegevensgerichte cijferanalyses zijn onvoldoende uitgevoerd.** De externe accountant heeft bijvoorbeeld onvoldoende de omvang bepaald van het verschil dat aanvaardbaar is zonder nader onderzoek en de verschillen tussen de verantwoorde en verwachte bedragen onvoldoende onderzocht.

⁶³ Bij het uitvoeren van een steekproef om conclusies te trekken over de populatie waaruit de steekproef is getrokken, zijn de vereisten van NV COS 530 'Het gebruiken van steekproeven in de controles' van toepassing.

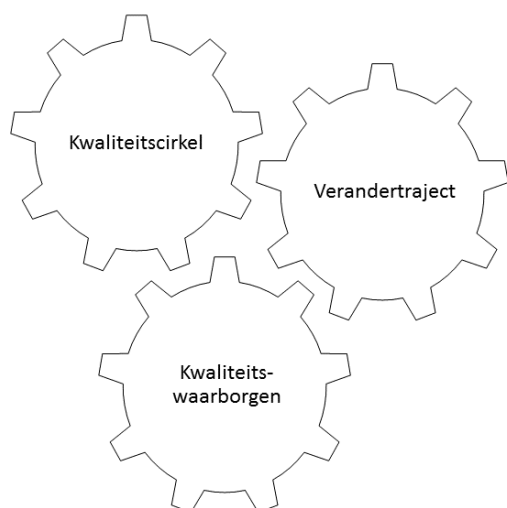
4. Beschrijving van de onderzoeksmethodiek

Hoofdstuk 4 beschrijft de gehanteerde onderzoeksmethodiek. Paragraaf 4.1 beschrijft de onderzoeksmethodiek voor het onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag. Paragraaf 4.2 beschrijft de onderzoeksmethodiek voor het onderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles. In paragraaf 4.3 beschrijft de AFM vervolgens de wijze waarop de voornaamste conclusies en bevindingen aan de overige OOB-accountantsorganisaties zijn gerapporteerd. Paragraaf 4.4 beschrijft tot slot de beperkingen van het onderzoek.

4.1 Onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag

Deze paragraaf beschrijft hoe de AFM het onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag bij de overige OOB-accountantsorganisaties heeft opgezet en uitgevoerd. De AFM heeft de uitkomsten uit haar onderzoek ingedeeld naar de drie onderdelen van de kwaliteitsslag. In figuur 11 zijn deze drie onderwerpen schematisch weergegeven.

Figuur 11 Overzicht van de drie onderdelen van de kwaliteitsslag⁶⁴

Het onderzoek naar de (onderdelen van de) kwaliteitsslag en de kwaliteit van wettelijke controles is in samenhang uitgevoerd. Het verandertraject heeft immers een positief effect op de kwaliteitswaarborgen en jaagt de continue aandacht voor kwaliteit (op strategisch niveau) aan. De uitvoering van kwaliteitswaarborgen verschaft de accountantsorganisatie relevante (sturings-) informatie over het voldoen aan wet- en regelgeving. Deze informatie is belangrijke input voor de kwaliteitscirkel en kan leiden tot het nemen van bijvoorbeeld (aanvullende) kwaliteitsmaatregelen op organisatieniveau of op het niveau van wettelijke controles. De kwaliteitswaarborgen hebben vervolgens een positief effect op de uitvoering van controlewerkzaamheden en daarmee op de kwaliteit van wettelijke controles.

⁶⁴ De kwaliteitscirkel is visueel weergegeven in figuur 5. Het onderzoeksmodel voor het verandertraject is visueel weergegeven in figuur 12.

4.1.1 Doelstellingen voor de formulering van de verwachtingen voor 2018

De AFM heeft in 2015 voor de OOB-accountantsorganisaties doelstellingen geformuleerd voor de (middel)lange termijn die een bijdrage leveren aan het verbeteren en duurzaam waarborgen van de kwaliteit van wettelijke controles. Deze doelstellingen zijn onder meer gebaseerd op de (probleem)analyses en verbetervoorstellen zoals beschreven in het NBA-rapport 'In het publiek belang'⁶⁵ en de aanbevelingen van de AFM in de afgelopen jaren naar aanleiding van onderzoeken. Deze (middel)langetermijndoelstellingen (mltd's) zijn in 2015 met de sector gedeeld in het rapport van oktober 2015.⁶⁶

Verwachtingen ingevuld op basis van wet- en regelgeving en principes voor goed bestuur

De mltd's zijn de basis geweest voor de verwachtingen voor 2018 voor het verandertraject, de kwaliteitscirkel en de kwaliteitswaarborg oorzakenanalyses. De Wta, de EU-verordening⁶⁷ en de daarvan afgeleide wet- en regelgeving zijn de basis geweest voor de verwachtingen voor 2018 voor de kwaliteitswaarborgen cliënt- en opdrachtacceptatie en -continuatie, consultatie, OKB, IKO en de beloning van externe accountants. De verwachtingen voor 2018 zijn dus ingevuld op basis van de Wta, de EU-Verordening en daarvan afgeleide wet- en regelgeving over het stelsel van kwaliteitsbeheersing alsmede principes voor goed bestuur en toezicht, zoals de Nederlandse corporate governance code. Dit betreft wet- en regelgeving⁶⁸ aangaande:

- het stelsel van kwaliteitsbeheersing zoals: artikelen 18 en 22 Wta, artikelen 8 en 22 Bta, VAO hoofdstuk 2; en
- de integere en beheerste bedrijfsvoering: artikel 21 Wta.

De verwachtingen voor 2018 zijn besproken en schriftelijk gedeeld met de overige OOB-accountantsorganisaties en opgenomen in [deel 3](#) van dit rapport.

4.1.2 Het onderzoek naar het verandertraject

De AFM heeft de borging van het verandertraject over de periode 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018 onderzocht.⁶⁹ Hierbij heeft de AFM getoetst in welke mate is voldaan aan de verwachtingen voor 2018. De AFM heeft de verwachtingen voor 2018 geordend in een onderzoeksmodel bestaande uit zes elementen (figuur 12). Deze zes elementen zijn gebaseerd op veranderkundige inzichten.⁷⁰

⁶⁵ Zie NBA rapport van 25 september 2014 '[In het publiek belang](#)'.

⁶⁶ De mltd's zijn in 2015 met de sector gedeeld in het publiek rapport van oktober 2015. Zie AFM rapport van 15 oktober 2015 '[Dashboard 2015: Verandering en verbetermaatregelen](#)'.

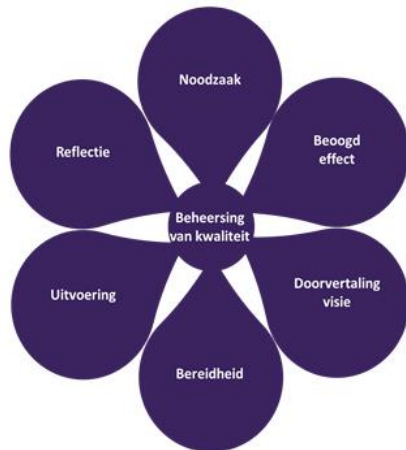
⁶⁷ EU-verordening (nr.537/2014); eisen wettelijke controles van financiële overzichten van oob's.

⁶⁸ De verwijzingen die hier zijn vermeld zijn gebaseerd op de versie van de regelgeving van 1 januari 2017.

⁶⁹ Wijzigingen in de borging van het verandertraject na 31 december 2018 heeft de AFM niet in het onderzoek betrokken.

⁷⁰ Hierbij is onder meer betrokken: S. Ten Have, W.D. Ten Have, A.B. Huijsmans, N. van der Eng, *Veranderkracht: Succesvol doelen realiseren*, Amsterdam: Mediawerf, 2013. P.F. Drucker, *The theory of the business*, Harvard Business Review: 1994. J.P. Kotter, *Leading change: why transformation efforts fail*, Harvard Business Review: 1996. E.H. Schein, *So how can you assess your corporate culture?* J. V. Gallos, *Organization Development: A Jossey-Bass Reader*, San Francisco: Jossey-Bass. A. Cozijnsen, *De 7 V's van verandermanagement*, Amsterdam, Pearson Benelux, 2014.

Figuur 12 Het onderzoeksmodel van de AFM

Deze elementen omvatten het volgende:

1. **Noodzaak:** Door helder de noodzaak te formuleren kan een bestuur de medewerkers aanzetten tot verandering.
2. **Beoogd effect:** Een expliciete beschrijving van de ambitie om te veranderen is nodig om sturing te kunnen geven aan de verandering en te communiceren over de relevantie van de verandering voor de medewerkers.
3. **Doorvertaling visie:** De mate waarin een verandering kan slagen is onder meer afhankelijk van de mate waarin het bestuur haar visie heeft doorvertaald naar wat zij aan concreet gedrag van de medewerkers verwacht.
4. **Bereidheid:** De bereidheid gaat over de motivatie van het bestuur en de medewerkers om de verandering succesvol te laten zijn.
5. **Uitvoering:** Bij uitvoering gaat het om de beslissingen die worden genomen en de initiatieven (structuur, processen en systemen van een organisatie, gedrag van medewerkers) die worden ingezet om de concrete verandering te realiseren.
6. **Reflectie:** Reflectie gaat enerzijds over het monitoren of de genomen veranderinitiatieven het beoogde effect hebben. Anderzijds gaat reflectie over het beoordelen wat de verandering met de medewerkers doet en hoe daarvan geleerd wordt.

In [deel 3](#) van dit rapport is een nadere uitleg gegeven per element van het onderzoeksmodel en zijn de verwachtingen voor 2018 toegelicht.

Kwalitatieve kwalificatie per element van het onderzoeksmodel gebruikt

Per element van het onderzoeksmodel heeft de AFM onderzocht of voldaan is aan de verwachtingen voor 2018. Voor elk element van het onderzoeksmodel is een kwalificatie in woorden gegeven. De gebruikte kwalificaties en de betekenis daarvan zijn weergegeven in tabel 1.

Tabel 1 Overzicht van de gebruikte kwalificaties en de betekenis daarvan

Conform verwachting	De overige OOB-accountantsorganisatie voldoet aan de verwachtingen voor een element van het onderzoeksmodel.
Bijna conform verwachting	De overige OOB-accountantsorganisatie voldoet aan het merendeel van de verwachtingen van een element van het onderzoeksmodel. Maximaal één verwachting voor een element van het onderzoeksmodel voldoet niet.
Achterblijvend op verwachting	De overige OOB-accountantsorganisatie voldoet niet op enkele verwachtingen van een element van het onderzoeksmodel.
Ver achterblijvend op verwachting	De overige OOB-accountantsorganisatie voldoet niet op meerdere of geen van de verwachtingen ⁷¹ van een element van het onderzoeksmodel.

In [deel 3](#) van dit rapport zijn de tabellen voor de zes elementen van het onderzoeksmodel opgenomen met de verwachtingen voor 2018 en de gebruikte kwalificaties.

4.1.3 Het onderzoek naar de kwaliteitswaarborgen en de kwaliteitscirkel

De AFM heeft enerzijds de borging van zes kwaliteitswaarborgen over de periode 1 januari 2017 tot en met 31 december 2018 onderzocht. Hierbij heeft de AFM getoetst in welke mate deze kwaliteitswaarborgen zijn geborgd door vast te stellen in welke mate ze hebben voldaan aan wet- en regelgeving en verwachtingen voor 2018. Anderzijds heeft de AFM voor deze kwaliteitswaarborgen de kwaliteitscirkel over de periode 1 januari tot en met 31 december 2018 onderzocht. Hiervoor heeft de AFM getoetst in welke mate is voldaan aan de verwachtingen. De AFM heeft zich in haar onderzoek gericht op zes relevante kwaliteitswaarborgen waar zij in haar rapport van 28 juni 2017⁷² bijzondere aandacht voor heeft gevraagd:

1. **Cliënt- en opdrachtacceptatie en -continuatie (portfoliomanagement):** Voorafgaand aan het aanvaarden of continueren van een wettelijke controle-opdracht is een kritische evaluatie door de accountantsorganisatie van de cliëntenportefeuille in relatie tot risicoprofiel, beschikbare tijd, mensen en middelen relevant om te bepalen of ze de kwaliteit van de uitvoering van de wettelijke controles kunnen borgen.
2. **Consultatie:** Consultaties dragen bij aan de verhoging van de vaktechnische kennis en de toepassing daarvan en om een consistente uitvoering van wettelijke controles te borgen. Consultaties verschaffen het bestuur relevante (sturings-) informatie over de noodzaak om bijvoorbeeld (aanvullende) kwaliteitsmaatregelen te nemen.
3. **OKB:** De OKB is gericht op het voorkomen van ernstige tekortkomingen in de kwaliteit van de wettelijke controles voor afgifte van de controleverklaring. De accountantsorganisatie kan de informatie uit OKB's gebruiken om inzicht te krijgen in de gerealiseerde kwaliteit

⁷¹ Dit is een groter aantal verwachtingen dan bij achterblijvend.

⁷² Zie AFM-rapport van 28 juni 2017 '[Kwaliteit OOB-accountantsorganisaties onderzocht](#)'.

van een wettelijke controle en om tekortkomingen te detecteren die bijvoorbeeld gebruikt kunnen worden om organisatiebrede kwaliteitsmaatregelen in te zetten gericht op het duurzaam verhogen van de kwaliteit van wettelijke controles.

4. **IKO:** Het IKO is een belangrijke meetlat voor accountantsorganisaties om inzicht te krijgen in de gerealiseerde kwaliteit. De accountantsorganisatie evalueert met deze maatregel ook de naleving van het stelsel van kwaliteitsbeheersing en verkrijgt daarmee informatie of is voldaan aan de normen in de wet- en regelgeving. Met deze informatie kan de accountantsorganisatie kwaliteitsverhogende en –belemmerende factoren identificeren en organisatiebreed tekortkomingen detecteren en herstellen en in de toekomst voorkomen.
5. **Oorzakenanalyse:** Inzicht in de oorzaken die hebben geleid tot tekortschietende kwaliteit van wettelijke controles en waar de kwaliteit toereikend is, zijn essentieel om de juiste kwaliteitsmaatregelen te kunnen treffen om daarmee de (kwaliteits-) doelstellingen te realiseren. Met deze informatie kan de accountantsorganisatie kwaliteitsverhogende en -belemmerende factoren identificeren en organisatiebreed tekortkomingen detecteren en herstellen en in de toekomst voorkomen.
6. **Beloning van externe accountants⁷³:** Een beloningsbeleid waarin het leveren van kwaliteit centraal staat is relevant om gewenst gedrag en een kwaliteitsgerichte cultuur te stimuleren en daarmee de (duurzame) waarborging van de kwaliteit van wettelijke controles te realiseren.

De AFM heeft voor de kwaliteitswaarborgen cliënt- en opdrachtacceptatie en -continuatie, consultatie, OKB, IKO en oorzakenanalyses circa vijf voorbeelden geselecteerd om inzicht te verkrijgen in de naleving van het beleid binnen de accountantsorganisatie. De AFM heeft voor de kwaliteitswaarborg beloning van externe accountants circa drie voorbeelden geselecteerd. Bij deze selectie heeft de AFM zich in ieder geval gericht op de onderzochte wettelijke controles. De overige selecties zijn willekeurig en ook niet gebaseerd op signalen waar de AFM aanleiding had om te veronderstellen dat tekortkomingen aanwezig waren.

In [deel 3](#) van dit rapport is een nadere uitleg gegeven per kwaliteitswaarborg en zijn de verwachtingen toegelicht.

Kwalitatieve kwalificatie per verwachting per kwaliteitswaarborg gebruikt

De AFM heeft voor de zes kwaliteitswaarborgen onderzocht of de overige OOB-accountantsorganisaties voldoen aan de verwachtingen. De AFM heeft per kwaliteitswaarborg drie verwachtingen getoetst. Voor elke verwachting is een kwalificatie in woorden gegeven.

De AFM heeft ten eerste voor de kwaliteitswaarborgen cliënt- en opdrachtacceptatie en -continuatie, consultatie, OKB, IKO en de beloning van externe accountants getoetst of het beleid voldoet aan wet- en regelgeving. De AFM heeft hierbij een kwalitatieve kwalificatie gebruikt, namelijk het beleid voldoet aan wet- en regelgeving of het beleid voldoet niet aan wet- en regelgeving. De kwalificatie ‘voldoet niet aan wet- en regelgeving’ is door de AFM gehanteerd

⁷³ De AFM heeft zich hierbij gericht op de externe accountants die tevens aandeelhouder zijn.

ongeacht de aard en omvang van de onderdelen van het beleid die niet in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving. Door het ontbreken van specifieke wet- en regelgeving voor oorzakenanalyses heeft de AFM voor deze kwaliteitswaarborg een aparte kwalificatie gehanteerd, die in lijn is met haar onderzoek naar het verandertraject. De AFM verwijst naar tabel 1 in sub paragraaf 4.1.2 van dit rapport.

Ten tweede heeft de AFM voor de zes kwaliteitswaarborgen getoetst of het beleid voor deze kwaliteitswaarborgen is nageleefd. De AFM heeft hierbij een kwalitatieve kwalificatie gebruikt, namelijk het beleid is nageleefd of het beleid is niet nageleefd. De kwalificatie 'beleid is niet nageleefd' is door de AFM gehanteerd ongeacht de aard en omvang van de onderdelen die niet in overeenstemming met het beleid zijn uitgevoerd en ongeacht of het beleid voldoet aan wet- en regelgeving. Indien er geen beleid aanwezig is, dan is de naleving niet getoetst.

Tot slot heeft de AFM voor de zes kwaliteitswaarborgen getoetst of er een kwaliteitscirkel is toegepast. De AFM heeft hierbij een kwalitatieve kwalificatie gebruikt, die in lijn is met haar onderzoek naar het verandertraject. De AFM verwijst naar tabel 1 in sub paragraaf 4.1.2 van dit rapport.

In [deel 3](#) van dit rapport zijn de tabellen voor de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen opgenomen met de verwachtingen en de gebruikte kwalificaties.

4.1.4 Het onderzoek 2018 sluit aan op het onderzoek 2016

De zes elementen van het verandertraject zoals weergegeven in figuur 12 (groen) dekken het merendeel van de pijlers uit het onderzoek van 2017 af. Daarnaast komen enkele onderdelen uit het onderzoek van 2017 terug in het onderzoek naar de kwaliteitscirkel en de kwaliteitswaarborgen (blauw) (figuur 13).

Figuur 13 Onderzoek 2018 versus onderzoek 2016

De AFM heeft vier onderdelen van de pijlers uit het onderzoek van 2017 niet meegenomen in het onderzoek 2018. Het cultuuronderzoek is geen specifiek onderdeel van het onderzoek. Het cultuuronderzoek is meegenomen in het onderzoek naar het verandertraject als de accountantsorganisatie een cultuuronderzoek heeft uitgevoerd in de onderzoeksperiode. De HR-medewerkers zijn geen onderdeel van het onderzoek naar de kwaliteitswaarborgen vanwege het

ontbreken van vereisten in de wet- en regelgeving over de beloning van medewerkers niet zijnde externe accountants. De 'voortvarendheid rvc' is niet meegenomen in dit onderzoek, omdat de AFM in 2017 heeft geconcludeerd dat de overige OOB-accountantsorganisaties (bijna) conform verwachting kwalificeerden op dit onderdeel. Het element van de pijler intern toezicht 'functioneren van de rvc' is door de AFM betrokken in het proces van geschiktheidstoetsingen in 2019 als gevolg van de inwerkingtreding van de wettelijke vereisten.

Het element 'bereidheid' van het verandertraject is nieuw, omdat het onderzoek ten opzichte van het onderzoek van 2017 verdergaand is gericht op de borging van het verandertraject. Daarom is het element 'bereidheid' niet zichtbaar in figuur 13.

4.1.5 Kwalitatieve kwalificatie per onderdeel van de kwaliteitsslag

De AFM heeft de uitkomsten uit haar onderzoek ingedeeld naar de drie onderdelen van de kwaliteitsslag: verandertraject, kwaliteitscirkel en kwaliteitswaarborgen.⁷⁴ Per onderdeel heeft de AFM in paragraaf 3.1 van dit rapport een kwalitatieve kwalificatie gebruikt.

De kwalificatie voor het onderdeel verandertraject is gebaseerd op het gemiddelde⁷⁵ van de kwalificaties van de elementen van het verandertraject; noodzaak, beoogd effect, doorvertaling visie, bereidheid en uitvoering. De kwalificatie voor het onderdeel kwaliteitscirkel is gebaseerd op de kwalificatie van het element reflectie van het verandertraject en het gemiddelde van de kwalificaties van de kwaliteitscirkel voor de zes onderzochte kwaliteitswaarborgen. Het element reflectie is gericht op de monitoring van het verandertraject en de reflectie op de voortgang en het effect van genomen veranderinitiatieven, en is daarmee een kwaliteitscirkel op het verandertraject.

De kwalificatie voor het onderdeel kwaliteitswaarborgen is gebaseerd op het gemiddelde van de kwalificaties of het beleid voldoet aan wet- en regelgeving of aan de verwachtingen voor 2018 en het gemiddelde van de kwalificaties of het beleid voor de zes kwaliteitswaarborgen is nageleefd.⁷⁶ De AFM heeft op basis hiervan per onderdeel van de kwaliteitsslag de volgende kwalificaties gebruikt: conform verwachting, bijna conform verwachting, achterblijvend op verwachting, ver achterblijvend op verwachting of niet getoetst.

[Deel 3](#) van dit rapport bevat een nadere toelichting op de kwalificatie per onderdeel van de kwaliteitsslag.

⁷⁴ Zie de sub paragrafen 4.1.2 en 4.1.3 voor een nadere toelichting.

⁷⁵ De gemiddelde kwalificatie per onderdeel is berekend aan de hand van een 4-puntschaal oplopend van 1 (ver achterblijvend op verwachting, beleid voldoet niet aan wet- en regelgeving, beleid is niet nageleefd of beleid is niet getoetst), 2 (achterblijvend op verwachting), 3 (bijna conform verwachting) en 4 (conform verwachting, beleid voldoet aan wet- en regelgeving of beleid is nageleefd).

⁷⁶ De kwalificaties zijn gebaseerd op de voornaamste conclusies en bevindingen. De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport.

4.1.6 De uitvoering van het onderzoek

Voor het onderzoek naar het verandertraject, de kwaliteitswaarborgen en de kwaliteitscirkel heeft de AFM gebruik gemaakt van verschillende informatiebronnen. Het onderzoek is gestart met een deskresearch op basis van de documenten die de AFM in mei 2018 heeft opgevraagd bij de overige OOB-accountantsorganisaties. Vervolgens heeft de AFM (diepte)interviews gehouden met het bestuur, de medewerkers van stafafdelingen zoals de compliance officer of de HR-verantwoordelijke, een aantal externe accountants en een aantal medewerkers. Voor de interviews met de medewerkers is de vorm van groepsgesprekken gehanteerd. Het aantal interviews per accountantsorganisatie is circa twaalf voor het verandertraject en circa negen voor de kwaliteitswaarborgen. Door gebruik te maken van deze (diepte)interviews is inzicht verkregen in onder meer het handelen van de mensen in de organisatie en de wijze waarop de kwaliteitscirkel binnen de organisaties is geborgd. Voor het onderdeel kwaliteitswaarborgen is aanvullend gebruik gemaakt van informatie verkregen uit het onderzoek naar de kwaliteit van de drie wettelijke controles. Tot slot heeft de AFM deskresearch uitgevoerd op basis van documenten die de AFM in januari 2019 heeft ontvangen.

De verkregen informatie uit interviews en documenten is beoordeeld en geanalyseerd in samenhang en gerelateerd aan de relevante verwachting. Per verwachting is een kwalificatie toegekend.⁷⁷ De AFM heeft na afloop van elk deelonderzoek de voorlopige observaties mondeling teruggekoppeld aan leden van het bestuur en de rvc van de accountantsorganisatie.⁷⁸

Daarnaast heeft de AFM gebruik gemaakt van een enquête om inzicht te verkrijgen in de ervaringen van de medewerkers over de kwaliteitsgerichte cultuur en daarmee over het verandertraject. In de enquête waren vragen opgenomen over de verschillende elementen van het onderzoeksmodel.⁷⁹ De uitkomsten van de enquête, weergegeven in een score van één tot zeven, geven aan hoe de medewerkers van overige OOB-accountantsorganisaties (respondenten) de verandering ervaren. De uitkomsten van de enquête zijn opgenomen in paragraaf 3.2 van dit rapport. De enquête is met medewerking van de accountantsorganisatie via de AFM uitgezet bij de externe accountants en de medewerkers werkzaam in de wettelijke controlepraktijk van de accountantsorganisatie. De enquête is door de respondenten anoniem ingevuld en de antwoorden zijn niet herleidbaar naar individuele respondenten.

⁷⁷ Zie [deel 3](#) van dit rapport.

⁷⁸ Zie paragraaf 4.3 voor een beschrijving van de schriftelijke rapportages.

⁷⁹ Alle vragen zijn gesteld op een 7-puntslikertschaal oplopend van 1 (oneens) naar 7 (eens).

4.2 Onderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles

Deze paragraaf beschrijft hoe de AFM het onderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles bij de overige OOB-accountantsorganisaties heeft opgezet en uitgevoerd.

De AFM heeft aan de hand van wet- en regelgeving de kwaliteit van een aantal wettelijke controles beoordeeld die in 2017 en 2018 zijn uitgevoerd en waarop kwaliteitswaarborgen van toepassing waren. Dit onderdeel van het onderzoek is niet bedoeld om een breed beeld te vormen over de kwaliteit van wettelijke controles maar geeft indicaties over de borging van de kwaliteitswaarborgen.

4.2.1 Selectie wettelijke controles en focusgebieden binnen die wettelijke controles

Voor haar onderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles heeft de AFM de overige OOB-accountantsorganisaties gevraagd een overzicht te verstrekken van de wettelijke controlecliënten. De AFM heeft in totaal veertien wettelijke controles onderzocht waarvan tien wettelijke controles betrekking hebben op niet-OOB-controlecliënten met boekjaar 2016 en vier wettelijke controles betrekking hebben op OOB-controlecliënten met boekjaar 2017.⁸⁰ Bij de selectie van de wettelijke controles is de aanwezigheid van een OKB en/of IKO als uitgangspunt genomen. De AFM heeft niet geselecteerd op wettelijke controles waar zij aanleiding had om te veronderstellen dat tekortkomingen aanwezig waren. De selectie van de AFM is niet risico gestuurd.

De AFM heeft zich voor de geselecteerde wettelijke controles gericht op materiële onderdelen van de controle, de zogenoemde focusgebieden. Per wettelijke controle zijn twee focusgebieden onderzocht inclusief de daaraan verbonden onderwerpen of posten. De keuze van deze focusgebieden is vooral gebaseerd op de aard en omvang van de activiteiten van de controlecliënt. Dat betekent dat de AFM voor veel wettelijke controles de controle van de omzet heeft beoordeeld en een andere jaarrekeningpost die naar aard of omvang ook van groot belang was voor het beeld van de desbetreffende jaarrekening. Dit betrof bijvoorbeeld onderhanden projecten, debiteuren, voorraden en immateriële vaste activa (waaronder goodwill). In de geselecteerde posten was veelvuldig sprake van een schattingselement.

4.2.2 Uitvoering van het onderzoek

Voor de beoordeling van de kwaliteit van een wettelijke controle vraagt de AFM de externe accountant de door de AFM geselecteerde onderdelen van de wettelijke controle toe te lichten aan de hand van de vastleggingen in zijn controledossier. De AFM richt zich hierbij met name op de vraag of de externe accountant voldoende professioneel kritisch is geweest. Op basis van de controle-informatie in combinatie met de toelichting van de externe accountant verkrijgt de AFM inzicht in de uitgevoerde werkzaamheden en vormt zij een conclusie over de kwaliteit van de uitgevoerde wettelijke controle. De AFM heeft na afloop van een beoordeling van een wettelijke

⁸⁰ Door de beperking van de reikwijdte van het onderzoek bij GT, heeft de AFM bij GT de kwaliteit van twee wettelijke controles (boekjaar 2016) van niet-OOB-controlecliënten beoordeeld.

controle de voorlopige observaties mondeling teruggekoppeld aan onder meer de externe accountant en een dagelijks beleidsbepaler van de accountantsorganisatie.

Circa twee maanden na afloop van het onderzoek heeft de AFM in een 'reflectiegesprek' met de externe accountant en andere vertegenwoordigers van de accountantsorganisatie gesproken over het onderzoeksproces en het rapport met de voorlopige conclusies en bevindingen.⁸¹

4.2.3 Oordeelsvorming

De AFM beoordeelt per wettelijke controle of de externe accountant in overeenstemming met de controlestandaarden⁸² voldoende en geschikte controle-informatie heeft verkregen om zijn oordeel over de jaarrekening te onderbouwen.⁸³ De AFM richt zich in haar onderzoek op materiële onderdelen van de wettelijke controles. Als de externe accountant voor deze materiële onderdelen voldoende en geschikte controle-informatie⁸⁴ heeft verkregen dan kwalificeert de AFM de uitvoering van de wettelijke controle als 'voldoende'.⁸⁵ In de andere gevallen kwalificeert de AFM de uitvoering van de wettelijke controle als 'onvoldoende'. De AFM sluit niet uit dat in onderdelen van de wettelijke controle die de AFM niet heeft beoordeeld ernstige tekortkomingen aanwezig zijn. De AFM geeft daarom met de kwalificatie 'voldoende' geen algeheel oordeel over de onderbouwing van het oordeel van de externe accountant over de jaarrekening als geheel.

4.3 Schriftelijke rapportages

Deze paragraaf beschrijft de schriftelijke rapportages die de AFM over het onderzoek heeft verstuurd.

4.3.1 Instellingsspecifieke rapportage

Iedere overige OOB-accountantsorganisatie heeft eind april 2019 een concept onderzoeksrapport van de AFM ontvangen waarin de voorlopige conclusies en bevindingen op de drie onderdelen van de kwaliteitsslag zijn opgenomen. Daarnaast heeft de AFM gedurende de onderzoeksperiode rapporten verstuurd waarin de voorlopige conclusies en bevindingen zijn opgenomen van de

⁸¹ Zie paragraaf 4.3 voor een beschrijving van de schriftelijke rapportages.

⁸² De Nadere voorschriften controle- en overige standaarden (NV COS).

⁸³ Omdat de kwalificaties 'voldoende' en 'geschikt' met betrekking tot controle-informatie in de meeste gevallen vrijwel onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden maakt de AFM in dit rapport geen onderscheid tussen bevindingen die uitsluitend zien op het niet voldoende zijn van controle-informatie en bevindingen die zien op het niet geschikt zijn daarvan. De AFM hanteert overal de formulering 'geen voldoende en geen geschikte controle-informatie' in haar conclusie dat de kwaliteit van de beoordeelde wettelijke controle als 'onvoldoende' is aangemerkt.

⁸⁴ Controle-informatie moet 'voldoende' en ook 'geschikt' zijn. Deze beide kwalificaties houden verband met elkaar. Het aspect 'voldoende' is de maatstaf voor de hoeveelheid controle-informatie. Het aspect 'geschikt' is de maatstaf voor de kwaliteit van de controle-informatie. Geschikt wil zeggen dat de controle-informatie relevant en betrouwbaar is, zodat die informatie een onderbouwing vormt voor het oordeel van de externe accountant.

⁸⁵ Dat wil zeggen dat de AFM heeft vastgesteld of de externe accountant NV COS 200 'Algemene doelstellingen van de onafhankelijke accountant, alsmede het uitvoeren van een controle overeenkomstig de Standaarden', paragraaf 17 heeft nageleefd: "Om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen, dient de accountant voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen teneinde het controlerisico naar een aanvaardbaar laag niveau terug te brengen en daarmee de accountant in staat te stellen om redelijke conclusies te trekken, waarop hij zijn oordeel kan baseren."

onderzochte wettelijke controles die voorlopig als ‘onvoldoende’ zijn gekwalificeerd. Deze instellingsspecifieke rapporten zijn vertrouwelijk.

De overige OOB-accountantsorganisaties hebben de gelegenheid gekregen een mondelinge en schriftelijke reactie te geven op deze instellingsspecifieke rapporten. In deze reacties kunnen zij, gemotiveerd en waar nodig onderbouwd met informatie, kenbaar maken dat de feiten niet juist of niet volledig zijn. De AFM heeft de reacties van de overige OOB-accountantsorganisaties beoordeeld. Dit kan ertoe hebben geleid dat conclusies, bevindingen of feiten zijn aangepast. De AFM heeft de uitkomst van deze beoordeling verwerkt in een definitief onderzoeksrapport en deze begin juli 2019 verstuurd waarin zowel de conclusies en bevindingen op de drie onderdelen van de kwaliteitsslag als de conclusies en bevindingen van de kwaliteit van de onderzochte wettelijke controles zijn opgenomen.

In aanvulling heeft de AFM de overige OOB-accountantsorganisaties bij haar onderzoeken naar de kwaliteit van wettelijke controles gevraagd te onderzoeken of de geconstateerde tekortkomingen ook voorkomen in andere onderdelen van de onderzochte wettelijke controle of in andere uitgevoerde wettelijke controles, bijvoorbeeld in andere controles van de betreffende externe accountant of in wettelijke controles in dezelfde sector. Ook heeft de AFM hen gewezen op hun verantwoordelijkheid de tekortkomingen te herstellen en maatregelen te nemen om deze in de toekomst te voorkomen. Om de tekortkomingen in de toekomst te voorkomen heeft de AFM ook gevraagd een oorzakenanalyse uit te voeren die inzicht geeft in de oorzaken die tot een ‘voldoende’ of ‘onvoldoende’ wettelijke controle hebben geleid.

4.3.2 Publieke rapportage

De AFM heeft medio juli 2019 de overige OOB-accountantsorganisaties schriftelijk geïnformeerd dat zij voornemens is om met toepassing van artikel 48a, zesde lid, van de Wta over te gaan tot het openbaar maken van de voornaamste conclusies en bevindingen uit haar onderzoek in een publiek rapport. Ze hebben de gelegenheid gekregen om mondeling en schriftelijk een zienswijze te geven op het voornemen tot openbaarmaking. De AFM heeft de zienswijzen beoordeeld. De AFM heeft de uitkomst van deze beoordeling verwerkt in een besluit tot openbaarmaking en deze medio oktober 2019 verstuurd. De voornaamste conclusies en bevindingen per overige OOB-accountantsorganisatie zijn opgenomen in [deel 2](#) van dit rapport. De inhoud van dit rapport is op deze gegevens gebaseerd. De overige OOB-accountantsorganisaties hebben de gelegenheid gekregen om een schriftelijke reactie te geven op het besluit tot openbaarmaking. Deze schriftelijke reacties zijn opgenomen op de website van de AFM.⁸⁶

⁸⁶ Zie de [website van de AFM](#).

4.4 De beperkingen van het onderzoek

Door de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd, bestaan beperkingen in de conclusies die aan de uitkomsten verbonden kunnen worden. Deze licht de AFM hieronder toe.

De AFM oordeelt niet of het verandertraject, de kwaliteitscirkel en de kwaliteitswaarborgen toereikend zijn om de kwaliteit van wettelijke controles duurzaam te waarborgen

Het onderzoek geeft een indicatie of de onderzochte elementen van het verandertraject, de kwaliteitscirkel en de onderzochte kwaliteitswaarborgen een bijdrage leveren aan het (duurzaam) waarborgen van de kwaliteit van wettelijke controles. De AFM kan echter niet oordelen in welke mate deze onderdelen een impact hebben op de kwaliteit van de onderzochte wettelijke controles. De AFM stelt in het onderzoek namelijk niet vast of er sprake is van een causaal verband tussen de onderzochte elementen van het verandertraject, de kwaliteitscirkel en kwaliteitswaarborgen en de kwaliteit van wettelijke controles. De AFM heeft daarmee geen oordeel gevormd of het verandertraject, de kwaliteitscirkel en/of de kwaliteitswaarborgen toereikend zijn om de kwaliteit van wettelijke controles duurzaam te borgen. Wel kan de AFM concluderen dat in het geval van een als 'onvoldoende' gekwalificeerde wettelijke controle de kwaliteitswaarborgen dat niet hebben voorkomen.

Geen integraal onderzoek uitgevoerd naar alle aspecten van het verandertraject, het gehele stelsel van kwaliteitsbeheersing en de gehele wettelijke controle

De AFM heeft geen integraal onderzoek uitgevoerd naar alle aspecten van het verandertraject en het gehele stelsel van kwaliteitsbeheersing. Daarnaast heeft de AFM zich bij het deelonderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles gefocust op een aantal posten en niet de gehele wettelijke controle beoordeeld. Het is dus mogelijk dat tekortkomingen bestaan in onderdelen die de AFM niet in haar onderzoek heeft beoordeeld. De in dit rapport opgenomen uitkomsten dienen in dit licht te worden gezien. Het achterwege blijven van op- of aanmerkingen betekent daarom niet dat geen andere omissies kunnen bestaan.

Geen statistische steekproef uitgevoerd

De AFM heeft geen statistische steekproef uitgevoerd. De uitkomsten van het onderzoek kunnen daarom niet geprojecteerd worden op het gehele verandertraject, het gehele stelsel van kwaliteitsbeheersing en op alle uitgevoerde wettelijke controles door de overige OOB-accountantsorganisaties. Dit leidt er eveneens toe dat de uitkomsten qua aantallen 'onvoldoende' controles niet vergeleken kunnen worden met vorige onderzoeken van de AFM of tussen controles van verschillende boekjaren in onderzoeken van de AFM. Vanwege de onderzoeksmethodiek is het ook niet mogelijk om conclusies te trekken over subpopulaties binnen de geselecteerde wettelijke controles, bijvoorbeeld het vergelijken van de wettelijke controles van OOB-controlecliënten met de wettelijke controles van niet-OOB-controlecliënten.

Een 'onvoldoende' controle betekent niet dat de jaarrekening onjuist is

Een als 'onvoldoende' gekwalificeerde wettelijke controle betekent niet per definitie dat de gecontroleerde jaarrekening onjuist is. De jaarrekening kan nog steeds een getrouw beeld geven van de grootte en samenstelling van het vermogen en het resultaat. De externe accountant had in het geval van een 'onvoldoende' controle echter op het moment dat hij zijn controleverklaring afgaf geen voldoende en geen geschikte controle-informatie verkregen om zijn oordeel over dit getrouwe beeld te kunnen onderbouwen. Het maatschappelijk verkeer, waaronder beleggers, banken, crediteuren, financieel analisten en consumenten, moet echter kunnen vertrouwen op dat oordeel. Het publieke belang van de wettelijke controle is immers gelegen in het feit dat de externe accountant zekerheid toevoegt aan het beeld van de jaarrekening. Als de kernfunctie van de accountant het toevoegen van zekerheid in het maatschappelijk verkeer is, verliest deze functie haar waarde door het wegvallen van het in de controleverklaring gestelde vertrouwen.

De AFM velt geen oordeel over de juistheid van de gecontroleerde jaarrekeningen. De AFM heeft ook geen bevoegdheid zich te bemoeien met de inhoud van controleverklaringen.⁸⁷ De AFM richt haar onderzoek daarom op de onderbouwing van het oordeel in de controleverklaring met voldoende en geschikte controle-informatie.

Met de inwerkingtreding van de wet aanvullende maatregelen accountantsorganisaties⁸⁸ zijn de accountantsorganisatie en de externe accountant verplicht de tekortkomingen te herstellen en alsnog voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen dat geen materiële afwijking in de jaarrekening aanwezig is. Indien de accountantsorganisatie adequate herstelwerkzaamheden uitvoert, kan achteraf blijken of het oordeel in de afgegeven controleverklaring al dan niet het juiste oordeel was. Dit laat onverlet dat de externe accountant op het moment van afgifte van de controleverklaring onvoldoende onderbouwing voor zijn oordeel had en ten onrechte zekerheid aan gebruikers van de jaarrekening en de controleverklaring heeft gegeven.

Geen nadere kwalificatie van tekortkomingen

In haar onderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles hanteert de AFM de kwalificatie 'onvoldoende' of 'voldoende'. De ernst van de tekortkomingen die aan de conclusie 'onvoldoende' ten grondslag liggen dat geen voldoende en geen geschikte controle-informatie is verkregen ter onderbouwing van het oordeel over de jaarrekening als geheel, maakt dat de externe accountant zijn controleverklaring niet had mogen afgeven. Om deze reden is niet relevant of sprake is van één of meerdere tekortkomingen en heeft de AFM de tekortkomingen niet nader gekwalificeerd. De AFM rapporteert alleen de 'onvoldoende' wettelijke controles schriftelijk aan de accountantsorganisaties en beargumenteert daarin hoe zij tot die conclusie is gekomen.

⁸⁷ Artikel 23, eerste lid, EU-Verordening

⁸⁸ [Wet aanvullende maatregelen accountantsorganisaties](#).

Eigen interpretatie en het risico op sociaal wenselijke antwoorden bij de enquête

Respondenten hebben bij het beantwoorden van de enquête, de in de vragen gebruikte terminologie geïnterpreteerd op basis van hun eigen referentiekader. Deze interpretatie is niet noodzakelijkerwijs gelijk aan de begripsbepalingen die de AFM heeft gehanteerd in haar onderzoek. Tevens is het risico aanwezig dat respondenten sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven.

Autoriteit Financiële Markten
T 020 797 2000 | F 020 797 3800
Postbus 11723 | 1001 GS Amsterdam
www.afm.nl

De tekst van deze publicatie is met zorg samengesteld en is informatief van aard. U kunt er geen rechten aan ontleen. Door veranderende wet- en regelgeving op nationaal en internationaal niveau is het mogelijk dat de tekst niet actueel is op het moment dat u deze leest. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is niet aansprakelijk voor de eventuele gevolgen – bijvoorbeeld geleden verlies of gederfde winst – ontstaan door of in verband met acties ondernomen naar aanleiding van deze tekst.